The chief authority for the life of Rhigas Pheraios, protomartyr of Greek Independence, was his disciple & companion during the most important period of his career

Cf. Rhigas Pheraios, a biographical sketch, by Mrs Edmonds (Lond. 1890) and its review by Mr Tozer in the Academy of Febr. 15th 1890

"Δεῦτε, παῖδες τῶν Ἑλλήνων"

Sons of the Greeks, arise. —

ΣΥΝΤΟΜΟΣ ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΤΟΥ ΑΟΙΔΙΜΟΥ

ΡΗΓΑ ΦΕΡΑΙΟΥ.

ΤΟΥ ΘΕΤΤΑΛΟΥ.

Εἷς οἰωνὸς ἄριστος
ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ.

ΕΚ ΤΗΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ ΙΩ. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ.

(Κατὰ τὴν ὁδὸν Ἀθηνᾶς ἀριθ. 274.)

1860.

ΤΟ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ

ΠΡΩΤΟΜΑΡΤΥΡΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ

ΡΗΓΑ ΤΟΥ ΦΕΡΑΙΟΥ

ΜΙΚΡΟΝ ΤΟΥΤΟ ΔΟΚΙΜΙΟΝ

ΤΩι ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΩι

ΕΠΙ ΧΡΗΣΤΑΙΣ ΕΛΠΙΣΙΝ

ΑΝΑΤΙΘΗΣΙΝ

Ο ΣΥΝΤΑΞΑΣ.

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΣ.

Διάφοροι ὁμογενεῖς, συγκεχυμένας καὶ ἀντιφατικὰς γνώσεις ἔχοντες περὶ τῆς καταγωγῆς καὶ διαγωγῆς Ῥήγα τοῦ Φεραίου, μὲ παρεκίνησαν, ζήλῳ πατριωτικῷ ὁρμώμενοι, νὰ συγγράψω ἀκριβῶς τὰ περὶ αὐτοῦ ὡς συζήσας, συναγωνισθεὶς, καὶ συγκινδυνεύσας. Πατριωτικὴ τῷ ὄντι ἡ παραίνεσις, καὶ ἀναγκαία ἡ βιογραφία τοῦ Ῥήγα, διότι ἡ μέλλουσα γενικὴ τῆς Ἑλλάδος ἱστορία, διὰ νὰ γένῃ ἀκριβὴς, ὀφείλει νὰ γνωρίζῃ τὰς ἀρχὰς τοῦ ὑπὲρ πατρίδος ἀγῶνος. Καὶ περὶ μὲν τῆς καταγωγῆς καὶ διαγωγῆς του ἐν Θεσσαλίᾳ, πιθανὸν νὰ προσκρούσω ἐν ἀγνοίᾳ ἐκ σφαλερῶν πληροφοριῶν, ἐπειδὴ αἱ περιστάσεις δὲν μὲ συνέδραμον πάντοτε νὰ μανθάνω τι θετικὸν παρ' ἀξιοπίστων γερόντων τῆς πατρίδος του, ὅσα δὲ παρὰ τοῦ ἰδίου ἤκουσα, συνέπραξα, καὶ συνέπαθον μετ' αὐτοῦ φέρων ἔτι ζωηρὰ ἐν τῇ μνήμῃ, βοηθούμενος σύναμα καὶ ὑπό τινων ἐγγράφων σημειώσεων, ἐξιστορήσω ἀπαθέστατα· ἀλλὰ δὲν καυχῶμαι ὅτι διετηρήθησαν ταῦτα πάντα εἰς τὴν κεφαλήν μου ὡς ὑπό τινος μοναδικοῦ μνημονικοῦ, ἀλλὰ μᾶλλον ὑπὸ τῆς εἰς τὰ πράγματα ἀφοσιώσεώς μου, καὶ τῆς συνεχοῦς διηγήσεως αὐτῶν μέχρι σήμερον· οὐκ ὀλίγα ὅμως περίεργα ἐξέφυγον τῆς μνήμης μου ἕνεκεν τῆς πολυχρονιότητος, καὶ τῶν ἀλλεπαλλήλως συμπε-

σόντων μοι δεινῶν περιστατικῶν· εἰ καὶ διατηροῦνται εἰσέτι τινὰ ἐξ αὐτῶν ἐν τῇ μνήμῃ, ἀλλ' οὐκ εἰσι σῶα, οὐδὲ κατὰ συνέχειαν γνωστὰ, ὅθεν, ἵνα μὴ ἐξ ἀγνοίας ὑποπέσω εἰς πλαστολεξιγραφίας, συστέλλομαι νὰ τὰ δημοσιεύσω.

Ὁ Ῥήγας ἦν Θεσσαλὸς τὴν πατρίδα, γεννηθεὶς ἐν Φεραῖς (Βελεστῖνος) ἐκ γονέων ὀρθοδόξων, ἀλλὰ περὶ τῆς χρονολογίας τῆς γεννήσεώς του, περὶ τῆς καταστάσεως καὶ τοῦ ἐπαγγέλματος τοῦ πατρός του μὴ ἔχων, ὡς προεῖπον, ἀκριβεῖς γνώσεις δὲν τολμῶ νὰ ἐκταθῶ, εἰκάζεται ὅμως μετὰ πιθανότητος, ὅτι ἦν ὁπωσοῦν εὐκατάστατος καὶ φιλόμουσος ὁ πατήρ του, ἐπειδὴ ἐν μικρᾷ ἡλικίᾳ ὄντα τὸν υἱόν του ἔπεμψεν εἰς διδασκαλεῖον ἐν ᾧ, κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν, δύο μόνα ἐπίσημα ὑπῆρχον ἐν Θεσσαλίᾳ δημόσια σχολεῖα, τὸ μὲν ἐν Τυρνόβῳ τὸ δὲ ἐν Ἀμπελακίοις, καὶ ἐν τῷ πρώτῳ ἐσχολάρχει ὁ σοφὸς καὶ ἀοίδιμος Ἰωάννης Πέτζαρης, γέννημα τοῦ ἰδίου Τυρνόβου, ὁ καὶ μετὰ ταῦτα χειροτονηθεὶς Οἰκονόμος, οὗ τινος μαθηταὶ ἐχρημάτισαν οἱ ἀοίδιμοι διδάσκαλοι, Κούμας ὁ Λαρισσαῖος καὶ Οἰκονόμος ὁ ἐξ Οἰκονόμων, ἐκ Τσαριτσάνης, ὡσαύτως καὶ ὁ διδάσκαλός μου, Ἰωνᾶς Σπαρμιώτης καὶ πολλοὶ ἄλλοι, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ, ὁ Γεώργιος τρικκεὺς (α), ἀμφότεροι μαθηταὶ χρηματίσαντες τοῦ σοφοῦ

(α) Ἤκουσα τοῦ διδασκάλου μου εἰπόντος ὅτι, ἀφ' ὅσους μαθητὰς εἶχεν ὁ Εὐγένιος εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος, ὁ Γεώργιος Τρικκεὺς διεκρίνετο παρ' αὐτοῦ, ὡς ὁ προκομμενέστερος τῶν ἄλλων· διότι μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἐπρότεινεν εἰς τοὺς μαθητάς του ἀπορίας τινὰς φιλοσοφικὰς νὰ τὰς διαλύσωσιν, οὐδεὶς δὲ ἐξ αὐτῶν ἠδυνήθη νὰ τὰς διαλύσῃ ἐκ τοῦ προχείρου, εἰμὴ, ὁ Τρικκεύς· τότε ὁ διδάσκαλος χαίρων εἶπε πρὸς τὸν μαθητὴν

Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος. Ὑπῆρχε πρὸς τούτοις, ἀλλὰ δευτέρας τάξεως, καὶ ἐν τῇ Ζαγορᾷ τῆς Θετταλομαγνησίας ἑλληνικὸν σχολεῖον, ἐν ᾧ ἐσχολάρχει Κωνσταντῖνός τις, λογιώτατος καλούμενος· ἐν τούτῳ, ὡς ἐξ ἀξιοπίστου μαρτυρίας ἐπληροφορήθην, ἐμαθήτευσε καὶ ὁ Ῥήγας, ἔχων συμμαθητὰς, Νικόλαόν τινα Κασσαβέτην, καὶ Ἰωάννην Ῥήγα Πάντον, πατέρα τοῦ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν καθηγητοῦ τῆς φιλοσοφίας κυρίου Φιλίππου Ἰωάννου, ἐξ ὧν ὁ μὲν Κασσαβέτης μετὰ τὸν θάνατον τοῦ διδασκάλου του διεδέχθη τὸ σχολεῖον τῆς Ζαγορᾶς, ὁ δὲ Ῥήγας ἐσχολάρχησεν εἰς χωρίον Κισσόν. Ἐντοσούτῳ εὐφυὴς καὶ ἐπιμελὴς ὢν ὁ Ῥήγας προώδευσε θαυμασίως, κρείττων, πιθανῶς, γενόμενος τοῦ διδασκάλου του, ἀλλὰ φιλελεύθερος ὢν, καὶ μὴ ὑποφέρων τὴν τυραννίαν, καὶ βαρβαρότητα τῶν τῆς πατρίδος του Ὀθωμανῶν (α) ἐγκατέλειψε τὴν φίλην πατρίδα, πορευθεὶς εἰς

«Εὖγε Γεώργιε!» ἀλλὰ τὸ χαρμόσυνον τοῦτο προσφώνημα ἐσάλευσεν αὐθωρεὶ καὶ διὰ παντὸς τὸν νοῦν τοῦ Γεωργίου καταστῆσαν αὐτὸν δυστυχῆ, καὶ ἀξιολύπητον ἕνεκα τῆς φρενοβλαβείας· ἐσχολάρχησε μόλαταῦτα εἰς τὰ Ἀμπελάκια, ὅπου πολλοὶ μαθηταὶ ἔδραμον εἰς τὸ σχολεῖόν του, ἀλλ' οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἐφωτίσθη ὅσον ἔδει ὑπὸ τῆς φημιζομένης παιδείας του, ἐπειδὴ ἡ παράδοσις τῶν μαθημάτων του ἐγίνετο πολλάκις ἀμέθοδος, μεταχειριζομένου εἰς τὰς ἐξηγήσεις ἀκατάλληλον ἐπισώρευσιν λέξεων, καὶ παραλογισμῶν, σπανίως παρέδιδε μαθήματα μὲ ὑγιεῖς φρένας· ἐν τούτοις ὅλοι οἱ λόγιοι ἐτίμων, καὶ ἐσέβοντο τοῦ ἀνδρὸς τὴν παιδείαν, λυπούμενοι σύναμα διὰ τὸ πάθος του, καὶ διὰ τὴν ἐξ αὐτοῦ στέρησιν τῆς εὐρείας μαθήσεώς του.

(α) Ὁσάκις συνέπιπτε λόγος περὶ τυραννίας τῶν ἐν Θεσ-

τόπον ἐλεύθερον καὶ ἁρμόδιον πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν ἰδεῶν του, ὅστις ἦν ἡ Δακία, τὸ μόνον τότε ἄσυλον τῶν ἐλευθεροφρόνων Ἑλλήνων, ὅπου μετὰ δίμηνον ἢ τρίμηνον διατριβήν του, ἐζητήθη παρὰ τοῦ ἐκεῖ ἄρχοντος μεγάλου Βραγκοβάνου ὡς γραμματεύς· τὸ δὲ ἐπάγγελμα τοῦτο εἰ καὶ ἐπικερδὲς καὶ πολιτικῶς ἔντιμον, εἰς τοὺς ἰδιαιτέρους ὅμως σκοπούς του ἐφαίνετο ἀπρόσφορον, διότι ἡ ἐπιθυμία του ἦτο ν' ἀποκτήσῃ γνώσεις ξένων διαλέκτων, καὶ ἐλευθέρων διοικήσεων, ὅπως δι' αὐτῶν δυνηθῇ νὰ ὠφελήσῃ τὸ ἔθνος του, διότι ἡ τότε ἐπανάστασις τῶν Γάλλων προὐξένησεν, ὡς φαίνεται, εἰς τὴν τοσοῦτον εὐαίσθητον ψυχήν του βαθεῖαν ἐντύπωσιν καὶ ἀνησυχίαν, ὅσην τὸ τοῦ Μιλτιάδου τρόπαιον εἰς τὸν Θεμιστοκλέα. Τύχῃ ἀγαθῇ πρὸς εὐκολωτέραν ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ του ἐσχετίσθη ταὐτοχρόνως μετά τινος Δημητρίου Κανταρτζῆ Βυζαντίου, ἑβδομηκονταετοῦς σχεδὸν τὴν ἡλικίαν, ἀνδρὸς σημαντικοῦ, πρωτοκαθεδρίαν τοῦ ἀνωτέρου δικαστικοῦ κλάδου κατέχοντος, χαρακτῆρος τιμίου, ἐγκρατοῦς τῆς ἑλληνικῆς, γαλλικῆς, καὶ ἀραβικῆς διαλέκτου, καὶ θερμοῦ πατριώτου. Γοητευθεὶς λοιπὸν ὁ Κανταρτζῆς ὑπὸ τῶν προτερημάτων τοῦ Ῥήγα ἠγάπησεν αὐτὸν πατρικῶς, τὸν ἐδίδαξε τὴν γαλλικήν, καὶ Ἀραβικὴν (α) διάλεκτον, τὸν

σαλίᾳ Ὀθωμανῶν, ὁ Ῥήγας ἀπέδιδε τὰ πρωτεῖα τῆς βαρβαρότητος καὶ ἀγριότητος εἰς τοὺς κατοίκους τῆς πατρίδος του, Βελεστίνου, προσέλεγε δὲ ἀστεϊζόμενος «τὰ γουρούνια τοῦ Βελεστίνου ἔχουν σουρλὰν (προβοσκίδα) χοντρότερον, καὶ δόντια σουβλερώτερα.»

(α) Ἤκουσά του λέγοντος, ὅτι διὰ τῆς μαθήσεως τῆς ἀραβικῆς διαλέκτου ἐλπίζει νὰ φανῇ ὠφέλιμος καὶ εἰς τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἔθνους του, καὶ εἰς τὸν πολιτισμὸν τῶν Τούρκων.

συνέδραμεν, οὕτως εἰπεῖν, διὰ τῶν σοφῶν καὶ πολιτικῶν του γνώσεων καθ' ὅλα τὰ ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας ἐπιχειρήματά του.

Ἡ εἰς Βλαχίαν ἄφιξις τοῦ Ῥήγα ἐγένετο περὶ τὸ 1790, κατ' αὐτὴν δὲ σχεδὸν τὴν ἐποχὴν διωρίσθη ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας ὁ Μαυρογένης ὁ ἐκ τῆς νήσου Πάρου, ἢ Μυκόνου καταγόμενος, διερμηνεὺς διατελῶν πρότερον ἐν τῷ ὀθωμανικῷ στόλῳ καὶ ὑπὸ τὸν περιβόητον Καπετὰν Πασᾶν Μουστάκαν, τὸν ἐκβαλόντα ἐκ τῆς Πελοποννήσου τοὺς Τουρκαλβανούς, διὰ μεσιτείας τοῦ ὁποίου πρὸς τὸν Σουλτάνον Σελήμην ἠξιώθη τῆς ἡγεμονίας. Μετὰ παρέλευσιν ὀλίγου χρόνου ἀκούσας ὁ ἡγεμών, ὅτι παρὰ τῷ μεγάλῳ Βραγκοβάνῳ ὑπάρχει τις γραμματεὺς λόγιος, ἐζήτησε νὰ τὸν λάβῃ ὁ ἴδιος, ἀναγκαῖον ὄντα εἰς ὑπηρεσίαν του· ὅθεν ἑκὼν ἀέκων παρέδωκεν αὐτὸν ὁ ἄρχων· ὁ δὲ Ῥήγας, καίπερ ὑπηρετῶν τῷ ἡγεμόνι, ἐνησχολεῖτο ταὐτοχρόνως κατ' ἰδίαν καὶ εἰς τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα, ἀπολαύων, ἕνεκα τῆς διαγωγῆς του, καὶ τῆς εὐνοίας τοῦ ἡγεμόνος.

Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἐκηρύχθη πόλεμος μεταξὺ Ῥωσσίας, καὶ Τουρκίας· ὁ Σουλτὰν Σελήμης, ἐπιστηριζόμενος εἰς τὸν πιστόν του ὑπηρέτην Μαυρογένην, ἐχορήγησεν αὐτῷ ἀπόλυτον ἐξουσίαν ἐπὶ τῶν ὀθωμανικῶν στρατευμάτων, ὅσα δηλαδὴ ἔμελλον νὰ διαβῶσι τὸν Δούναβιν κατὰ τῶν Ῥώσσων· δυνάμει λοιπὸν τοῦ σουλτανικοῦ διατάγματος διώρισεν ἐπιστάτας εἰς τὰ παραδουνάβεια, ὅπου ἀπέβαινον τὰ στρατεύματα, οὗτοι δὲ ὤφειλον νὰ διακοινῶσι τὰς διαταγὰς τοῦ ἡγεμόνος πρὸς τοὺς ἀρχηγοὺς τοῦ στρατοῦ, ἵνα διατηρῆται εὐταξία, καὶ ἀποχὴ πάσης καταχρήσεως πρὸς τοὺς κατοίκους· εἰς παρομοίαν ὑπηρε-

σίαν διέταξε καὶ τὸν εὐνοϊκόν του Ῥήγαν ἐν τῇ παραδουναβείῳ πόλει, Κραϊόβᾳ, δευτερευούσῃ τοῦ Βουκουρεστίου. Μεταξὺ τῶν ἐκεῖθεν διαβαινόντων πασάδων, καὶ Βέϊδων ὑπῆρχε καί τις Βέϊς Πασβάνογλους καλούμενος, κάτοικος τοῦ Βιδινίου κειμένου εἰς τὰς ἀπέναντι τῆς Κραϊόβας ὄχθας τοῦ Δουνάβεως· εἰσελθὼν οὗτος μετὰ 1200 στρατιωτῶν εἰς Βλαχίαν ἐτοποθετήθη εἴς τινα κωμόπολιν οὐ μακρὰν ἀπέχουσαν τῆς πρωτευούσης, ὅπου μετά τινας ἡμέρας ἕνεκα τοῦ σφοδροῦ χειμῶνος συνέβη ἔλλειψις τροφῶν· ὀργισθεὶς διὰ τοῦτο ὁ Πασβάνογλους ὕβρισε πικρῶς τὸν ἐπιστάτην τῶν τροφῶν, ὅστις ὑπῆρχε θεῖος τοῦ ἡγεμόνος, ὁ δὲ ἀπήντησεν ὅτι, τροφαὶ ὑπάρχουσι πολλαὶ ἓξ ὥρας ἀπέχουσαι ἐκεῖθεν, ἀλλ' ἕνεκα τῆς ὑπερβολικῆς χιόνος δὲν γίνεται ἔγκαιρος ἡ μετακόμισις· μὴ πειθόμενος εἰς τὴν φυσικὴν ἀνάγκην ὁ Πασβάνογλους, ἄρας τὴν ῥάβδον του ἔπληξε τρὶς τὸν τροφοδότην ἐπὶ τοὺς ὤμους, ὅστις ἐξελθὼν τῆς οἰκίας ἐγνωστοποίησεν ἀμέσως τῷ ἡγεμόνι τὸ συμβάν· ἀλλὰ ταὐτοχρόνως ἔμαθε καὶ ὁ Βέϊς ὅτι ὁ δαρεὶς ἦν θεῖος τοῦ ἡγεμόνος· ἔντρομος διὰ τοῦτο γενόμενος, καὶ ἀναπόφευκτον ὁρῶν τῆς ζωῆς τὸν κίνδυνον, ἐπειδὴ καὶ ἄλλους ὁμοίους καὶ ἀνωτέρους του εἶδε προλαβόντως καρατομηθέντας διὰ τοιαύτας αὐθαιρέτους πράξεις παρὰ τοῦ Μαυρογένους, ἐκδυθεὶς τὰ λαμπρὰ καὶ μεγαλοπρεπῆ ἱμάτιά του, ἐνδυθεὶς ῥυπαρὰ καὶ χωρικὰ, συμμιγεὶς μετὰ τῶν ἁμαξηλατῶν διευθύνθη πρὸς τὰς παρὰ τὴν Κραϊόβαν ὄχθας τοῦ Δουνάβεως, ὅθεν ἤλπιζε νὰ διαβιβασθῇ ἀκινδύνως εἰς τὸ Βιδίνι· ὁ δὲ ἡγεμὼν μαθὼν, ὡς προείρηται, τὰ γεγονότα, διέταξε νὰ σταλῶσι 500 ἱππεῖς, καὶ φέρωσι ζῶντα, ἢ τεθνεῶτα τὸν Πασβάνογλουν· ὑποπτεύων δὲ ἀφ' ἑτέρου τὴν δραπέτευσίν του ἐ-

πεμψε ταὐτοχρόνως διαταγὰς ἐντόνους καὶ πρὸς τοὺς ἐν παραδουναβείοις ἐπιστάτας νὰ φροντίσωσι διὰ τὴν σύλληψιν ἢ τὸν θάνατον τοῦ ἡγεμονίσκου· λαβὼν, ὡς ἦν επόμενον, καὶ ὁ Ῥήγας ὁμοίαν διαταγὴν, ἔπεμψε τέσσαρας στρατιώτας του γνωρίζοντας αὐτὸν προσωπικῶς, ἐπειδὴ δὲν τὸν ἐλάνθανεν ὅτι ἔμελλε νὰ δραπετεύσῃ μετημφιεσμένος, νὰ ὑπάγωσιν ἐκτὸς τῆς πόλεως εἰς τὴν δημοσίαν ὁδὸν, καὶ παρατηρήσωσι προσεκτικῶς τούς τε ἁμαξηλάτας καὶ τοὺς διαβάτας, εὑρόντες δ' αὐτὸν νὰ τὸν φέρωσιν ἄνευ τινὸς κρότου καὶ ταραχῆς, ὅπερ καὶ ἐτελέσθη τῷ ὄντι ἐπιτυχῶς κατὰ τὸν συμπερασμόν του· ἐδέχθη λοιπὸν αὐτὸν ὁ Ῥήγας ἐπιεικῶς καί τοι ῥακένδυτον ὄντα· πρὸς δὲ τοὺς στρατιώτας ἐδωρήσατο ἀνὰ δέκα γρόσια ἑκάστῳ, διατάξας αὐτοὺς ἐπὶ ποινῇ θανάτου νὰ φυλάξωσιν ἄκραν ἐχεμυθίαν περὶ τῆς συλλήψεως τοῦ ἡγεμονίσκου· τὸ ἑσπέρας συνδειπνῶν μετ' αὐτοῦ τῷ εἶπε τὰ ἑξῆς· «δὸς δόξαν τῷ Θεῷ, βέϊ, πεσὼν εἰς τὰς χεῖράς μου ἐγὼ δὲν σκοπεύω νὰ πραγματοποιήσω τὴν διαταγὴν τοῦ ἡγεμόνος μου καίτοι ὑπόχρεως ὤν· ταύτην τὴν νύκτα πέμψω σε ἀκινδύνως εἰς τὴν πατρίδα σου, σὺ δὲ ἕως οὗ τὰ πράγματα διάκεινται εἰς τοιαύτην θορυβώδη καὶ ἐπικίνδυνον κατάστασιν, ὀφείλεις νὰ μένῃς κεκρυμμένος καὶ ἄγνωστος εἰς τὴν πατρίδα σου· οὕτω δὲ ποιῶν διατηρήσεις ἀβλαβῆ ἀμφοτέρων ἡμῶν τὴν ζωὴν καὶ ὑπόληψιν.»

Ὁ μὲν Ῥήγας ἔπραξεν, ὡς εἴρηται, ὁ δὲ ῥωσσικὸς στρατὸς, ὁδηγούμενος ὑπὸ τοῦ Ἀρχιστρατήγου Πρίγκηπος, Ποτεμκὶν, ἔφθασεν εἰς τὸ Ἰάσιον τῆς Μολδαβίας· ἡ εἴδησις αὕτη ἐπέφερεν εἰς τοὺς ἐν Βουκουρεστίῳ ςρατοπεδεύοντας Τούρκους, καίτοι ὑπὲρ τὰς ἑκατὸν χιλιάδας ὄντας, τόσον πανικὸν φόβον, ὥστε ἀπεφάσισαν νὰ

ὀπισθοδρομήσουν ἀμαχητί· ἀλλά, διὰ νὰ δικαιολογήσωσιν εἰς τὸν Σουλτάνον τὴν λειποταξίαν των ἐσχημάτισαν συνωμοσίαν μυστικὴν νὰ λεηλατήσωσι πρῶτον τὴν πόλιν ὡς προκαλέσασαν δῆθεν κατ' αὐτῶν τὴν ρωσσικὴν δύναμιν· ταύτην ἀνακαλύψας ὁ ἡγεμών, διὰ νὰ σώσῃ τὴν πόλιν, ἐνέσπειρε τρόμον εἰς τοὺς Ὀθωμανούς, κηρύξας ὅτι οἱ Ῥῶσσοι δὲν ἀπέχουσι τοῦ Βουκουρεστίου πλέον τῶν ὀκτὼ ὡρῶν· καὶ οὕτω, προκρίναντες οἱ Τοῦρκοι τὴν διατήρησιν τῆς ζωῆς παρὰ τὴν λεηλασίαν τῆς πόλεως, ἔφευγον ἀγεληδὸν ἀσθμαίνοντες, καὶ ἁμιλλώμενοι τίς νὰ πρωτοφθάσῃ εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Δουνάβεως· μετὰ τοῦ στρατοῦ λοιπὸν διέβη καὶ ὁ ἡγεμὼν τὸν ποταμόν, ἀλλά, κατὰ δυστυχίαν μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἀπώλεσε τὴν ζωήν του· νεοχειροτόνητος γάρ τις Βεζύρης ἐκαρατόμησεν αὐτὸν πρὸς ἐκδίκησιν τοῦ ὑπ' αὐτοῦ προκαρατομηθέντος ἐν Βουκουρεστίῳ ἀδελφοῦ του· τὴν δὲ αὐθαίρετον ταύτην πρᾶξιν μαθὼν ὁ Σουλτάνος τοῦ Βεζύρου διέταξεν ἀμέσως νὰ σταλῇ ἐπίτηδες δήμιος καὶ φέρῃ καὶ τὴν ἰδικήν του κεφαλὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὥστε ἐπληρώθη ἡ κατωτέρω πρόρρησις τοῦ Μαυρογένους.

Παράδοξος καὶ ἀξιοσημείωτος ὁ θάνατος τοῦ Μαυρογένους· ἱστάμενος γὰρ ἐπί τινος ἀνωγαίου εἶδε μακρόθεν διευθυνόμενον δήμιον εἰς τὴν οἰκίαν του· δεχθεὶς αὐτὸν ἀταράχως ἐν τῇ εἰσόδῳ τοῦ δωματίου, τῷ εἶπε τὰ ἑξῆς· «ἐννοῶ, Μουσουλμάνε, τὸν σκοπὸν τοῦ ἐρχομοῦ σου· σὺ ὅμως ὀφείλεις, κατὰ τὸν νόμον, νὰ μ' ἀφήσῃς νὰ προσευχηθῶ πρῶτον, κατὰ τὴν πίστιν μου, καὶ ἔπειτα ἐνέργησον τὴν προσταγὴν τοῦ αὐθέντου σου·» γονυπετήσας λοιπὸν ἐνώπιον εἰκόνος τινὸς τοῦ συνωνύμου του ἁγίου Νικολάου, καὶ πολλοὺς ψαλμοὺς τοῦ προφητάνακτος Δαβὶδ

ἐκ στήθους ἐκφωνήσας ἠγέρθη, λαβὼν δὲ ὕδωρ ἔνιψε τὰς χεῖρας καὶ τὸ πρόσωπον, νιπτόμενος δὲ ἐφώνησε τρὶς ἀνάθεμα εἰς τὸν ὅστις ὑπηρετήσῃ πιστῶς τουρκικὸν βασίλειον· κλίνας μετὰ ταῦτα τὰ γόνατα ἔνευσε τῷ δημίῳ νὰ ἐκτελέσῃ τὴν προσταγὴν, ἀλλὰ πρὶν τὸν ἀποκεφαλίσῃ, τῷ παρήγγειλε νὰ εἴπῃ τὸν Βεζύρην, ὅτι αὐτὸς μὲν καρατομεῖται ἀδίκως, ἐκεῖνος δὲ ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν καρατομηθήσεται δικαίως· ταύτην τὴν τραγικὴν σκηνὴν καὶ παρὰ τοῦ Ῥήγα, καὶ παρά τινος θεράποντος τοῦ ἡγεμόνος παρευρεθέντος εἰς τὴν ἀποκεφάλισιν ἤκουσε πολλάκις ὁ Περραιβός.

Ἡ φυγὴ τῶν Τούρκων ὡδήγησε τοὺς ἄρχοντας τοῦ Βουκουρεστίου νὰ προσκαλέσωσιν ἀνυπερθέτως τὰ ῥωσσικὰ ὅπλα πρὸς ἀσφάλειαν τοῦ τόπου· διαλυθείσης οὖν τῆς ὀθωμανικῆς ἀρχῆς μετὰ τὴν ἄφιξιν τῶν Ῥώσσων, ἔπαυσαν ἐξ ἀνάγκης καὶ οἱ ὑπάλληλοι αὐτῆς· ὅθεν ἐπανῆλθε καὶ ὁ Ῥήγας εἰς Βουκουρέστιον, ἀλλὰ δὲν ἐφαντάσθη νὰ φροντίσῃ πλέον διὰ πολιτικὴν ὑπηρεσίαν, περιορισθεὶς ἀνυπερθέτως εἰς τὸν σκοπόν του, καταγινόμενος δηλαδὴ εἰς τὸ πολύπονον ἔργον τῶν γεωγραφικῶν χαρτῶν, καὶ συμβουλευόμενος μετὰ τοῦ σοφοῦ Κανταρτζῆ περὶ ὑψηλοτέρων πράξεων.

Ὁ δὲ Πασβάνογλους μαθὼν τὴν δραπέτευσιν καὶ θάνατον ἐνταὐτῷ τοῦ ζητοῦντος τὴν ψυχὴν αὐτοῦ Μαυρογένους, εὐγνωμονῶν ἀφ' ἑτέρου πρὸς τὸν σωτῆρά του, ἔσπευσε προθύμως ἐκ Βιδινίου εἰς Βουκορέστιον, ἵνα προσφέρῃ αὐτῷ τὰς ἀνηκούσας εὐχαριστήσεις, συνοδευομένας καὶ μετὰ πλουσίων δωρεῶν. Ἰδὼν αὐτὸν ὁ Ῥήγας εὐγνώμονα, προικισμένον μὲ εὐφυΐαν, φρόνησιν, καὶ αἰσθήματα ὁπωσοῦν διαφορετικὰ τῶν ἄλλων Ὀθωμανῶν, ἐνέκρινε νὰ τὸν

ἀποσπάσῃ, εἰ δυνατὸν, ἀπὸ τῆς σουλτανικῆς κυριαρχίας, καὶ τὸν ἑλκύσῃ μεθ' ἑαυτοῦ, ἀναγκαῖον ὄντα τὰ μέγιστα εἰς τοὺς σκοπούς του· ἰδοὺ δὲ ἐν συντόμῳ ἡ πρώτη πρὸς αὐτὸν ὁμιλία του.

«Ἐὰν ἐγὼ, Βέϊ, ἔσωσα τὴν ζωήν σου ἀπὸ τὸν θάνατον, τοῦτο ἦτο χρέος μου, διότι δοξάζω ὅτι ἕνας Θεὸς ἔπλασεν ὅλον τὸν κόσμον, ὥστε ὅλοι εἴμεθα πλάσματα καὶ τέκνα ἑνὸς πατρὸς, καὶ ἑπομένως ἀδελφοί· φέρω ὡς παράδειγμα τὸ ἑξῆς· ὅταν εἷς πατὴρ γεννήσῃ καθ' ὑπόθεσιν πολλοὺς υἱοὺς, καὶ ὁ μὲν ἐξ αὐτῶν γένῃ δερβίσης, ἄλλος μπεκτασῆς, ἄλλος πασᾶς, ἄλλος οὐλεμᾶς, ἄλλος πραγματευτὴς, ἄλλος ψωμοπώλης, καὶ ἄλλοι μεταχειρισθῶσιν ἄλλα ἐπαγγέλματα, δύνανται οὗτοι ν' ἀρνηθῶσι τὸν πατέρα των, καὶ τὴν ἀδελφοσύνην των ἕνεκα τῆς διαφορᾶς τῶν ἐπαγγελμάτων; δικαιοῦνται ἄρα ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦτο νὰ ἀποστρέφεται καὶ κατατρέχῃ ὁ εἷς τὸν ἄλλον, ἐν ᾧ ὁ πατὴρ αὐτῶν ἀγαπᾷ ὅλους ἐπίσης; Ἐὰν σὺ καυχᾶσαι ὅτι ἡ ὀθωμανικὴ πίστις εἶναι καλλιτέρα ἀφ' ὅλας τὰς ἄλλας, καὶ ἐγὼ πάλιν φρονῶ ὅτι ἡ ἰδική μου ὑπερβαίνει ὅλας, κατὰ τοῦτο σφάλλομεν καὶ οἱ δύο φιλονεικοῦντες, διότι ὁ Θεὸς, ὡς κοινὸς πατήρ, μᾶς διατάττει νὰ ἤμεθα εἰλικρινεῖς, δίκαιοι, φιλάνθρωποι, νὰ ἀγαπῶμεν τοὺς ὑπηκόους καὶ νὰ μὴ καταδικάζωμεν αὐτοὺς ἀνόμως ὡς τὰ ἄλογα ζῶα· καθ' ὅσον δὲ ἀφορᾷ εἰς τὰ θρησκευτικὰ, ἡμεῖς δὲν ἔχομεν ἐξουσίαν νὰ ἐξετάζωμεν, καὶ διαφιλονεικῶμεν ὅσα ἀνήκουν εἰς τὸν Θεόν· ἡμεῖς οὔτε εἴδομεν, οὔτε ἠκούσαμεν, οὔτε εἰς κἀνὲν βιβλίον εὕρομεν γεγραμμένον, ὅτι ὁ Θεὸς ἐπαίδευσε τὸν δεῖνα διότι ἦτο Τοῦρκος, ἢ τὸν δεῖνα διότι ἦτο χριστιανὸς, ἢ τὸν δεῖνα διότι ἦτον ἡλιοσεληνολάτρης, κ. τ. λ.

βλέπομεν ὅμως, καὶ ἀκούομεν, καὶ εἰς τὰ βιβλία εὑρίσκομεν γεγραμμένον, ὅτι ὁ Θεὸς ἐπαίδευσε, καὶ παιδεύει πάντοτε τοὺς τυραννοῦντας τὸ πλάσμα του, τοὺς ἀδελφούς των.»

Βαθεῖαν ἐντύπωσιν καὶ ἐνθουσιασμὸν ἐπροξένησεν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Ὀθωμανοῦ ἡ ἀνωτέρω ὁμιλία, ὥστε ἄνευ τινὸς ἀντιλογίας ἢ ὑπονοίας ἐπαρακάλεσε τὸν Ῥήγαν νὰ συμβουλεύσῃ καὶ ὁδηγήσῃ αὐτὸν εἰς ὅ,τι τὸν γνωρίζει ἱκανὸν, καὶ ὠφέλιμον εἰς τὸν κόσμον, ἐπειδὴ ἀπεφάσισε νὰ τὸν σέβεται καὶ ὑπακούῃ εἰς τὸ ἑξῆς ὡς πατέρα του. Ἡ τοιαύτη ἀλλοίωσις τοῦ Ὀθωμανοῦ ἐνεθάῤῥυνε τὸν Ῥήγαν νὰ τῷ ἐξηγήσῃ ὑψηλοτέρας ἰδέας, ὡς ἑξῆς. «Ἀφ' οὗ, φίλε μου, ἐπείσθης εἰς ὅσα εἰλικρινῶς σοι εἶπα, ὀφείλω νά σοι δείξω καὶ τὸν τρόπον διὰ νὰ τὰ ἐνεργήσῃς, καὶ μάλιστα διότι σε βλέπω ἄξιον, καὶ πρόθυμον εἰς τὸ καλόν· εἶναι λοιπὸν χρεία νὰ δράξῃς τὰ ὅπλα, καὶ παιδεύσῃς αὐστηρῶς ὅσους Βεΐδες καὶ ἀγάδες γνωρίζεις κακούργους, τόσον εἰς τὸ Βιδίνι, ὅσον καὶ εἰς ἄλλα μέρη, νὰ ἐναγκαλισθῇς δὲ τοὺς καλοὺς Τούρκους, καὶ τοὺς δυστυχεῖς ὑπηκόους· δὲν εἶναι ἀμφιβολία ὅτι ἅμα ἀκούσῃ ὁ Σουλτάνος τὰς πράξεις θά σοι γράψῃ (ἐπειδὴ ἐξέκλινε ἀπὸ τὸν δρόμον τοῦ Θεοῦ καὶ τὰς ἐντολὰς τοῦ Κορανίου) κατάρας καὶ ἀπειλάς· σὺ ὅμως τὸ πρῶτον κατὰ σοῦ φερμάνι του πέμψον εὐθὺς εἰς ἐμὲ, ἐγὼ δὲ θέλω σοι στείλει διὰ τοῦ ἰδίου ταχυδρόμου σχέδιον, καθ' ὃ ὀφείλεις ν' ἀπαντήσῃς δικαιολογῶν τὰς πράξεις σου. Μή σε φοβίσωσι, φίλε μου, αἱ ἀπειλαὶ, καὶ τὰ στρατεύματα τῶν παρανόμων τυράννων· σὺ ἔχεις βοηθὸν τὸν Θεὸν, ὅστις ἀκούει καθ' ἡμέραν τοὺς στεναγμοὺς, καὶ τὰ δάκρυα τόσων μυριάδων ἀνθρώπων, καὶ δὲν ἀφίνει ποτὲ ἀ-

τιμωρήτους τοὺς κακούργους· ὅθεν ὅταν ἕνας ἡγεμὼν ἀποφασίσῃ νὰ ἐλευθερώσῃ τὰ πλάσματα τοῦ Θεοῦ ἀπὸ ἕνα ἄθεον τύραννον, τότε ὁ Θεὸς εἶναι μαζί του, καὶ ὅταν ὁ Θεὸς μετ' αὐτοῦ, ποῖον ἄλλον φοβεῖται πλέον; εἴξευρε, φίλε μου, ὅτι πᾶς κακοῦργος εἶναι δειλὸς, ἐπειδὴ ὁ καθρέπτης τῶν κακουργημάτων του καὶ ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ παρίστανται νυχθημερὸν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του, καὶ ἀφαιροῦσιν ἀπ' αὐτοῦ πᾶσαν ἐλπίδα σωτηρίας. Τοιαῦτα παραδείγματα καὶ τὸν παλαιὸν καιρὸν, καὶ τώρα ἔγειναν καὶ γίνονται πολλὰ, καὶ μάλιστα τὰ σημερινὰ τῆς Γαλλίας.»

Δεχθεὶς προθύμως καὶ μετ' ἐνθουσιασμοῦ ὁ Πασβάνογλους τὰς συμβουλὰς καὶ ὁδηγίας τοῦ Ῥήγα ἐκφρασθείσας μάλιστα τουρκιστὶ καὶ μὲ ἔμφασιν, ἐπανῆλθεν εἰς τὸ Βιδίνι, ὅπου δὲν ἐβράδυνε νὰ τὰς πραγματοποιήσῃ προθύμως, ὁδηγούμενος πάντοτε ὑπὸ τῶν ἐγγράφων σχεδίων τοῦ φίλου του, ὡς πασίγνωστοί εἰσιν αἱ ἀνδραγαθίαι του κατὰ τοῦ Σουλτάνου καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ῥήγα.

Κατὰ τὸ 1793 ἔτος ἀφίχθη ὁ Περραιβὸς εἰς Βουκουρέστιον ἐπὶ σκοπῷ νὰ εὕρῃ πόρον ζωῆς· ἀκούσας τὸ ὄνομα τοῦ Ῥήγα εὐφημούμενον ἔσπευσε νὰ λάβῃ τὴν γνωριμίαν του, συμπατριώτου μάλιστα ὄντος· ἐν τῇ πρώτῃ δὲ ἐπισκέψει ἠξιώθη φιλόφρονος ὑποδοχῆς, ἥτις ἠρέθισεν αὐτὸν νὰ ἐπιθυμῇ συνεχῆ συνέντευξιν καὶ οἰκειότητα. Αἱ ὑπὲρ τοῦ ἔθνους ἱεραὶ συμβουλαὶ καὶ παραινέσεις του ἐνέπνευσαν ἱκανὸν ἐνθουσιασμὸν εἰς τὴν ψυχήν του, ὁμοίως καὶ αἱ σοφαὶ κατηχήσεις τοῦ προμνησθέντος Κανταρτζῆ, πρὸς ὃν ὁ ἴδιος τὸν ἐσύστησεν (α), ὥστε ἀπ' ἐκείνης τῆς

(α) Κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν συνέγραψέ τι ποίημα ὁ Κανταρ-

ώρας άπεφάσισε νά συναγωνισθῇ, καὶ συγκινδυνεύσῃ ὑπὲρ πατρίδος εἰκοσαετὴς ὢν τὴν ἡλικίαν· προθυμοποιούμενος ὁ Ῥήγας νὰ ἐκδώσῃ τὰ συγγράμματά του, κυρίως δὲ νὰ πραγματοποιήσῃ καὶ τοὺς ὑπὲρ πατρίδος σκοπούς του ὑπῆγεν εἰς Βιένναν τῆς Αὐστρίας, ὅπου, εὑρὼν πολλοὺς ὁμογενεῖς ἐμπόρους καὶ διαφόρους νέους σπουδάζοντας ἐπιστήμας, διεκοίνωσεν αὐτοῖς τὰς πατριωτικάς του ἰδέας, ἐνθουσίασαν ὅμως αὐτοὺς σφόδρα δύο θούριοι ὕμνοι, ὧν, καίπερ ἀτελῶν ὄντων, καταχωρίζονται ἐνταῦθα τεμάχιά τινα, ὅσα δηλαδὴ διετηρήθησαν ἐν τῇ μνήμῃ του· καὶ ἐκ μὲν τοῦ πρώτου ᾄσματος σώζονται ὑπὲρ τὰ δύο τρίτα, ἐκ δὲ τοῦ δευτέρου μόνον παράγραφοι τέσσαρες.

ΙΔΟΥ ΤΑ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ.

ΘΟΥΡΙΟΣ ΥΜΝΟΣ

ΗΤΟΙ ΟΡΜΗΤΙΚΟΝ ᾎΣΜΑ.

(Εἰς τὸν ἦχον)

Μιὰ προσταγὴ μεγάλη.

—ooo—

Ὡς πότε παλληκάρια νὰ ζῶμεν 'ς τὰ στενά,
  Μονάχοι 'σὰν λιοντάρια 'ς ταῖς ράχαις 'ς τὰ βουνά;
Σπηλιαῖς νὰ κατοικῶμεν, νὰ βλέπωμεν κλαδιά,
  Νὰ φεύγωμ' ἀπ' τὸν κόσμον γιὰ τὴν πικρὴ σκλαβιά;
Νὰ χάνωμεν ἀδέλφια, πατρίδα καὶ γονεῖς,
  Τοὺς φίλους, τὰ παιδιά μας, κι' ὅλους τοὺς συγγενεῖς;
Καλλίτερα μιᾶς ὥρας ἐλεύθερη ζωή,
  Παρὰ σαράντα χρόνους σκλαβιὰ καὶ φυλακή·

τζῆς φέρον τὸν ἑξῆς τίτλον· τί ἐστι σοφός, ἡμιμαθὴς καὶ ἀμαθής· ἀγνοῶ ἂν ἐδημοσιεύθη διὰ τοῦ τύπου.

Τί σ' ὠφελεῖ κιἂν ζήσῃς, καὶ ἦσαι 'ς τὴ σκλαβιά·
Στοχάσου πῶς σε ψαίνουν καθ' ὥραν 'ς τὴ φωτιά·
Βεζύρης, δραγουμάνος, ἀφέντης κιἂν σταθῇς,
Ο τύραννος ἀδίκως σὲ κάνει νὰ χαθῇς·
Δουλεύεις ὁλημέρα εἰς ὅ,τι κι' ἄν σοι πῇ,
Κι' αὐτὸς πασχίζει πάλιν τὸ αἷμά σου νὰ πιῇ.
'Ο Σοῦτζος, κι' ὁ Μουρούζης, Πετράκης, Σκαναβὴς.
Γκίκας καὶ Μαυρογένης καθρέπτης εἶν' νὰ ἰδῇς.
'Ανδρεῖοι καπετάνοι, παπάδες, λαϊκοὶ,
'Σκοτώθηκαν κι' ἀγάδες μὲ ἄδικον σπαθί·
Κι' ἀμέτρητ' ἄλλοι τόσοι καὶ Τοῦρκοι καὶ 'Ρωμιοὶ,
Ζωὴν καὶ πλοῦτον χάνουν χωρὶς κάμμιὰ 'φορμὴ,
'Ελᾶτε μ' ἕνα ζῆλον 'ς τοῦτον τὸν καιρὸν,
Νὰ κάμωμεν τὸν ὅρκον ἐπάνω 'ς τὸν σταυρὸν,
Σᾶς κράζει ἡ πατρίδα, σᾶς θέλει, σᾶς πονεῖ,
Ζητᾷ τὴν συνδρομήν σας μὲ μητρικὴ φωνή·
Συμβούλους προκομμένους μὲ πατριωτισμὸν,
Νὰ βάλωμεν εἰς ὅλα νὰ δίδουν ὁρισμόν·
'Ο νόμος 'νἆν' ὁ πρῶτος καὶ μόνος ὁδηγὸς,
Καὶ τῆς πατρίδος ἕνας νὰ γένῃ ἀρχηγός·
Γιατὶ κ' ἡ ἀναρχία ὁμοιάζει τὴν σκλαβιὰ,
Νὰ ζῶμ' ὡσὰν θηρία εἶν' πλιὸ σκληρὴ φωτιά·
Καὶ τότε μὲ τὰ χέρια ψηλὰ ς' τὸν οὐρανὸν
Ἄς ποῦμ' ἀπ' τὴν καρδιά μας ἐτοῦτα 'ς τὸν Θεόν·

Ὅρκος κατὰ τῆς τυραννίας καὶ ἀναρχίας.

«Ὦ βασιλεῦ τοῦ κόσμου, ὁρκίζομαι 'ς Σὲ
'Στὴν γνώμην τῶν τυράννων νὰ μὴν ἔλθω ποτε,
Μήτε νὰ τοὺς δουλεύσω, μήτε νὰ πλανηθῶ,
Εἰς τὰ ταξίματά τους νὰ μὴ παραδοθῶ.

Ἐν ὅσῳ ζῶ 'ςτὸν κόσμον ὁ μόνος μου σκοπός
Γιὰ νὰ τοὺς ἀφανίσω θὰ νᾶναι σταθερός.
Πιστὸς εἰς τὴν πατρίδα συντρίβω τὸν ζυγὸν,
Ἀχώριστος νὰ ἦμαι ἀπὸ τὸν στρατηγόν.
Κι' ἂν παραβῶ τὸν ὅρκον, ν' ἀστράψ' ὁ οὐρανὸς,
Καὶ νὰ μὲ κατακάψῃ νὰ γένω 'ςὰν καπνός.»

Τέλος τοῦ ὅρκου.

'Σ ἀνατολὴ καὶ δύσι καὶ νότον καὶ βοριᾶ,
Γιὰ τὴν πατρίδα ὅλοι νἄχωμεν μιὰ καρδιά·
'Στὴν πίστιν του καθένας ἐλεύθερος νὰ ζῇ,
Στὴν δόξαν τοῦ πολέμου νὰ τρέξωμεν μαζί,
Ὅσ' ἀπ' τὴν τυραννίαν 'πῆγαν 'ςτὴν ξενιτειὰ,
'Στὸν τόπον του καθένας ἂς ἔλθῃ τώρα πιά.
Ἡ Ῥούμελη τοὺς κράζει μ' ἀγκάλας ἀνοικτὰς,
Τοὺς δίδει βιὸ καὶ τόπους, ἀξίας καὶ τιμάς·
Ὡς πότ' ὀφφικιάλος 'ςὲ ξένους βασιλεῖς;
Ἔλα νὰ γένῃς στύλος 'δικῆς σου τῆς φυλῆς·
Κάλλιο γιὰ τὴν πατρίδα κἀνένας νὰ χαθῇ,
Ἢ νὰ κρεμάσῃ φοῦντα γιὰ ξένον 'ςτὸ σπαθί·
Καὶ ὅσοι προσκυνήσουν, δὲν εἶναι πλιὸ ἐχθροὶ,
Ἀδέλφιά μας θὰ γένουν, ἂς ἦναι κ' ἐθνικοὶ,
Μὰ ὅσοι θὰ τολμήσουν ἀντίκρυ νὰ σταθοῦν,
Ἐκεῖνοι καὶ 'δικοί μας, ἂν ἦναι, ἂς χαθοῦν·
Τί στέκεις Πασβαντζόγλου, τόσον ἐκστατικός;
Τινάξου 'ςτὸ Μπαλκάνι (α) φώλιασε 'ςὰν ἀετός·
Τοὺς μπούφους καὶ κοράκους καθόλου μὴ ψηφᾷς,
Μὲ τὸν ῥαγιᾶ ἑνώσου, ἂν θέλῃς νὰ νικᾷς·

(α) Τὸ ὄρος Αἶμος.

Σιλίστρα καὶ Βραΐλα, Σμαῆλι καὶ Κυλὶ,
Βενδέρι καὶ Χοτῆνι (α) ἐσένα προσκαλεῖ,
Στρατεύματά σου στεῖλε, κ' ἐκεῖνοι προσκυνοῦν,
Γιατὶ 'ς τὴν τυραννίαν νὰ ζήσουν δὲν 'μποροῦν·

Βουλγάροι, κι' Ἀρβανῖται, Ἀρμένοι, καὶ Ῥωμιοὶ,
Αράπηδες καὶ Ἄσπροι μὲ μιὰ κοινὴ ὁρμὴ,
Γιὰ τὴν ἐλευθερίαν νὰ ζώσωμεν σπαθὶ,
Πῶς εἴμεσθ' ἀνδρειωμένοι παντοῦ νὰ 'ξακουσθῇ·

Σουλιῶται καὶ Μανιᾶται, λιοντάρια 'ξακουστὰ,
Ὡς πότε 'ς ταῖς σπηλιαῖς σας κοιμᾶστε σφαλιστά;
Μαυροβουνιοῦ καπλάνια, Ὀλύμπου σταυραετοὶ,
Κι' Ἀγράφων τὰ ξεφτέρια γενῆτε μιὰ ψυχή·

Σπετσῶν, Ψαρῶν καὶ Ὕδρας, θαλασσινὰ πουλιὰ,
Ὁ νόμος σᾶς προστάζει νὰ βάλετε φωτιὰ,
Νὰ κάψτε τὴν ἀρμάδα τοῦ καπετὰν Πασιᾶ,
Νὰ 'μπῆτε εἰς τὴν Πόλιν, κι' εἰς τὴν ἁγιὰ Σοφιά.

Καὶ ὅσοι τοῦ πελάγου τὴν τέχνην ἀγροικοῦν,
Ἐδῶ ἂς τρέξουν ὅλοι τυράννους νὰ νικοῦν·
Μ' ἐμᾶς καὶ σεῖς Μαλτέζοι γενῆτ' ἕνα κορμὶ,
Κατὰ τῆς τυραννίας ῥιχθῆτε μὲ ὁρμή·

Τοῦ Μισιριοῦ (β) ἀσλάνια γιὰ πρώτη σας δουλειὰ,
Ἀδικόν σας ἕναν βέην κάμετε βασιλιά·
Χαράτζι τῆς Αἰγύπτου 'ς τὴν Πόλ' ἂς μὴ φανῇ,
Γιὰ νὰ ψοφήσ' ὁ λύκος, ὁποῦ σᾶς τυραννεῖ·

(β) Ὅλα ταῦτα ἦσαν φρούρια ὀθωμανικά.

(β) Ἡ Αἴγυπτος, κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν, ἐδιοικεῖτο ὑπὸ διαφόρων τοπαρχῶν (βέηδων)· διὸ καὶ ἡ ἀλληλομαχία περὶ πρωτοκαθεδρίας ὑπῆρχεν εἰς αὐτοὺς συνεχής.

Καὶ σὺ 'ποῦ 'ςτὸ Χαλέπι (α) ἐλεύθερα φρονεῖς
Πασᾶ, καιρὸν μὴ χάνης 'ςτὸν κάμπον νὰ φανῇς·
Μὲ τὰ στρατεύματά σου εὐθὺς νὰ σηκωθῇς.
'Στῆς Πόλις τὰ φερμάνια ποτὲ νὰ μὴ δοθῇς·
Ποτὲ μὴ στοχασθῆτε πῶς εἶναι δυνατός,
Καρδιοκτυπᾶ καὶ τρέμει σὰν τὸ λαγῶ κι' αὐτός·
Τρακόσιοι Γκιρτζιαλῆδες τὸν ἔκαμαν νὰ διῇ,
Πῶς δὲν 'μπορεῖ μὲ τόπια 'μπροστάτους νὰ εὐγῇ·
Λοιπὸν γιατὶ ἀργεῖτε, τὶ στέκεσθε νεκροί;
Ξυπνήσατε μὴν ἦσθε ἐνάντιοι κ' ἐχθροί·
Πῶς οἱ προπάτορές μας ὥρμουσαν 'ςὰν θηριὰ,
Γιὰ τὴν ἐλευθερίαν 'πηδοῦσαν 'ςτὴ φωτιά;
Ἔτσι κ' ἡμεῖς ἀδέλφια, ν' ἁρπάξωμεν γιὰ μιὰ
Τ' ἄρματα, καὶ νὰ 'βγοῦμεν ἀπ' τὴν πικρὴ σκλαβιά·
Νὰ σφάξωμεν τοὺς λύκους, 'ποῦ τὸν ζυγὸν βαστοῦν,
Καὶ χριστιανοὺς καὶ τούρκους σκληρὰ τοὺς τυραννοῦν·
Στεριᾶς καὶ τοῦ πελάγου νὰ λάμψῃ ὁ σταυρός.
Κ' εἰς τὴν δικαιοσύνην νὰ σκύψῃ ὁ ἐχθρός.
Ὁ κόσμος νὰ γλυτώσῃ ἀπ' αὐτην τὴν πληγὴ,
Κ' ἐλεύθεροι νὰ ζῶμεν, ἀδέλφια, εἰς τὴν γῆ.

Ἐκ τοῦ δευτέρου ᾄσματος.

Ὅλα τὰ ἔθνη πολεμοῦν,
Κ' εἰς τοὺς τυράννους των ὁρμοῦν,
Ἐκδίκησιν γυρεύουν,
Καὶ τοὺς ἐξολοθρεύουν,
Καὶ τρέχουν γιὰ τὴν δόξαν,
Μὲ χαρὰν 'ςτὴ φωτιὰ·

(β) Εἶχε κινήσει ὅπλα καὶ οὗτος κατὰ τοῦ Σουλτάνου.

Ὁ Λεωνίδας ποῦ νὰ ζῇ,
Μὲ τοὺς τρακόσιούς του μαζί,
Νὰ ἰδῇ τὸν Σπαρτιάτη,
Πῶς ῥίχνεται 'ςὰν ἄτι
Πρὸς δόξαν τῆς πατρίδος
Μὲ χαρὰν 'ςτὴ φωτιά;
Αὐτοὺς 'ποῦ 'βλέπετ' ἀντικρὺ,
Εἶναι δουδούμηδες χονδροί.
Μιὰ ὥρα δὲν προσμένουν,
Χωρὶς καφφὲ 'πεθαίνουν,
'Στὴ φωτιὰ βρὲ παιδιά.
Δουδούμικα πλατυὰ φοροῦν
Χωρὶς πιλάφι δὲν 'μποροῦν
Τὴν πίστιν μας ὑβρίζουν,
Καὶ μᾶς καταξυλίζουν,
'Στὴ φωτιὰ βρὲ παιδιά.

Ἡ ἀτέλεια τῶν ἀνωτέρω δύο ᾀσμάτων, ὡς προείρηται, προέκυψεν ἐκ τῆς ἀπωλείας τῶν σωθέντων ἐν Τεργέστῃ πρωτοτύπων, ὡς ἀκολούθως.

Κατὰ τὸ 1811 ἔτος ἐν στρατιωτικῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς Γαλλίας διατελῶν ὁ Περραιβὸς εἰς Κέρκυραν, διετάχθη ὑπὸ τοῦ Κυβερνήτου (Δονζελῶτ) νὰ διαβιβασθῇ εἰς Πάργαν, καὶ τακτοποιήσῃ τὰς ἐκεῖ μεθορίους ἑλληνικὰς φρουρὰς ἀνηκούσας εἰς τὸ ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν του σύνταγμα (χιλιαρχίαν τότε καλούμενον)· συνέπεσε ν' ἀπαντήσῃ εἰς τὸν πλοῦν του μεταξὺ Συβότων καὶ Λευκίμνης, δύο ἀγγλικὰς πολεμικὰς λέμβους, κεκρυμμένας οὔσας ἔν τινι παραθαλασσίῳ σπηλαίῳ ἐκτὸς τῶν Συβότων· καίπερ ἀντικρούσας τὴν κατ' αὐτοῦ ὁρμὴν τῶν ἐχθρῶν, ἠναγκάσθη νὰ ἐνδώσῃ ἕνεκα τῆς συμπλεούσης συζύγου

του, καὶ τοῦ τραυματισθέντος ἐνδεκαμηνιαίου καὶ πρωτοτόκου υἱοῦ του· οἱ δὲ νικηταὶ ἐσφετερίσθησαν τά τε ὅπλα καὶ ἔγγραφα, ἅπαντα ἐπίσημά τε καὶ ἰδιαίτερα, διετηρήθησαν δὲ μερικὰ εἰς τὴν ἐν Κερκύρᾳ οἰκίαν του, ἀλλὰ κατὰ τὸ 1825 εὑρισκόμενοι εἰς Ἄμφισσαν διάφοροι συνοπλαρχηγοὶ διετάχθημεν ἅπαντες παρὰ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως νὰ κινηθῶμεν κατὰ τῶν ἐν Πελοποννήσῳ ἀνταρτῶν. Ἀφήσας λοιπὸν τὸ δισσάκκιόν του ἐν Ἀμφίσσῃ διεβιβάσθη εἰς Πελοπόννησον, ἀλλ' ἐπὶ τῆς διαρκείας τῶν τοιούτων ἀλληλομαχιῶν, εὑρόντες εὐκαιρίαν οἱ Τοῦρκοι ἐκυρίευσαν τὴν Ἄμφισσαν, ὅπου πολλοὺς ἐθυσίασαν, οὐκ' ὀλίγα δὲ γυναικόπαιδα ᾐχμαλώτισαν, ἐνταῦθα ἐλαφυραγωγήθη καὶ τὸ ὀλιγότιμον δισσάκκιον, φέρον τὸ ὑποκάμισον καὶ τὰ προμνησθέντα ἔγγραφα τοῦ Περῤῥαιβοῦ, ὧν ἡ ἀπώλεια καταβασανίζει ἤδη τὸ ἀσθενὲς μνημονικόν του.

Οὔτε τὸν Ῥήγαν οὔτε τοὺς συνεταίρους του ἐλάνθανεν ἡ πολέμιος ἀστυνομία τῆς Αὐστρίας κατὰ τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας· ὅθεν διὰ ν' ἀποφύγωσι τὴν καταδρομήν της, ὤφειλον νὰ συνδεθῶσι σφιγκτότατα μετ' ἀλλήλων διὰ τοῦ ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ὅρκου, διατηροῦντες ἐχεμυθίαν καὶ μυστικὴν ἔκδοσιν τῶν ἀναγκαίων ἐγγράφων ἐκ τῶν ποιημάτων· διὸ ὁ μὲν Γεωγραφικὸς χάρτης, ὁ Δ'. τόμος τοῦ Ἀναχάρσιδος, ἡ Φυσικὴ (α) καὶ ὁ Τρίπους ἐξεδόθησαν ἐλευθέρως, τὰ

(α) Ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Ἀθηνῶν εὑρέθη μόνον ἡ Φυσικὴ, φέρουσα τὸν ἑξῆς Τίτλον· Φυσικῆς ἀπάνθισμα διὰ τοὺς ἀγχίνους καὶ φιλομαθεῖς Ἕλληνας, ἐκ τῆς Γερμανικῆς καὶ Γαλλικῆς

δὲ ᾄσματα, ποίημά τι, στρατιωτικὸν ἐγκόλπιον καλούμενον, καί τινες προσωρινοὶ πολιτικοὶ κανονισμοί, ἐτυπώθησαν τὴν νύκτα ἐνάκρᾳ μυστικότητι καὶ προσοχῇ, ἐξ ὧν ἐστάλησάν τινα κρυφίως εἰς διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλὰ ταῦτα πάντα ἐχρησίμευον εἰς προκατήχησιν μόνον καὶ ἐνθουσιασμὸν, οὐχὶ δὲ καὶ εἰς ἀνάκτησιν ἐθνικῆς ἐλευθερίας· ὅθεν, διὰ νὰ πραγματοποιηθῇ ὁ μέγας οὗτος σκοπὸς, ἦτον ἀνάγκη μεγάλη νὰ εὑρεθῇ καὶ ἰσχυρὸς βοηθός. Τοιοῦτος γοῦν κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν, καὶ μὲ τοιαῦτα φρονήματα δὲν ὑπῆρχεν ἢ ἡ Γαλλία· μὴ δυνάμενος, ἢ μὴ ἐμπιστευόμενος ἴσως ὁ Ῥήγας νὰ κερδίσῃ δι' ἄλλου μέσου τὴν συμπάθειαν τῆς Γαλλίας πρὸς τὴν Ἑλλάδα, μετεχειρίσθη τὸ ἐξῆς ἐπινόημα· ἐφρόντισεν ἐγκαίρως νὰ λάβῃ τεμάχιόν τι ῥίζης ἔκ τινος δαφνοδένδρου κειμένου πλησίον τῶν ἐρειπίων τοῦ εἰς τὰ Θετταλικὰ Τέμπη καὶ παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Πηνειοῦ ποταμοῦ ὑπάρξαντος ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος. Τοῦτο λαβὼν καὶ δι' ἐπιτηδείου τεχνίτου κατασκευάσας ἐξ αὐτοῦ κομψὴν ταμβακοθήκην ἔπεμψεν αὐτὴν δῶρον πρὸς τὸν ἐν Ἰταλίᾳ στρατάρχην τότε καὶ τροπαιοφόρον Ναπολέοντα τὸν πρῶτον, ἐξιστορήσας σύναμα καὶ τὴν καταγωγὴν τοῦ εἴδους τῆς ταμβακοθήκης.

Τοιαύτη νεοφανὴς καὶ περίεργος προσφορὰ ἐφάνη εὐάρεστος εἰς τὸν ἥρωα, ὅθεν καὶ ἡ ἀπάντησις ἐγένετο εὐνοϊκὴ καὶ ἁρμοδία πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ Ῥήγα, ὅστις, δραξάμενος

διαλέκτου ἐρανισθὲν παρὰ τοῦ Ῥήγα Βελεστινλῆ Θετταλοῦ, οὗτινος ἀναλώμασιν ἐξεδόθη πρὸς ὠφέλειαν τῶν ὁμογενῶν. Ἐν Βιέννῃ ἐκ τῆς τυπογραφίας τοῦ εὐγενοῦς Πράττνερ. 1791.

τοιαύτης ἐπιθυμητῆς εὐκαιρίας, ἐξιστόρησεν ἐπομένως τὴν ἐλεεινὴν τῆς Ἑλλάδος κατάστασιν, καὶ θερμὴν αὐτῆς ἱκεσίαν πρὸς τὴν ἀδελφὴν Γαλλίαν, αἰτούσης παρ' αὐτῆς μετὰ δακρύων τὴν συντριβὴν τῶν πολυχρονίων ἁλύσων της. Ἡ συμπάθεια καὶ μεγαλοφροσύνη, πιθανὸν δὲ καὶ πολιτικόν τι συμφέρον τοῦ ἥρωος, τὸν ἔδειξαν εὐδιάθετον πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ἡ δὲ τοιαύτη τοῦ Ναπολέοντος εὐδιαθεσία ἐνέπνευσεν εἰς τὸν Ῥήγαν χρηστὰς ἐλπίδας ὑπὲρ τῆς πατρίδος του, αἱ δ' ἐλπίδες αὗται ἐνισχύθησαν μετ' ὀλίγον, ὅτε, κυριευθείσης τῆς Βενετίας σὺν παντὶ αὐτῆς τῷ Κράτει, ὁ Ναπολέων ἐμνήσθη τῆς ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ὑποσχέσεώς του, προσκαλέσας ἀνυπερθέτως τὸν Ῥήγαν εἰς Βενετίαν, ὅστις μετὰ τὴν χαροποιὰν ταύτην ἀγγελίαν συνάξας ἅπαντα τὰ συγγράμματά του, καὶ ἐναποθέσας εἰς κιβώτια, τὰ μὲν μυστικοτυπωθέντα ὑποκάτωθεν, τὰ δὲ ἐλευθεροτυπωθέντα ἄνωθεν, προὔπεμψεν ἐσφραγισμένα εἰς Τεργέστην πρός τινα Ἀντώνιον Κορωνιὸν Χῖον, μέλος ὄντα τῆς πατριωτικῆς ἑταιρίας, σύντροφον δὲ εἰς ἐμπορικὸν κατάστημα μετά τινος Δημητρίου Οἰκονόμου ἐκ Κοζάνης. Ἀλλ', εὑρεθέντος ἀτυχῶς τοῦ Χίου εἰς τὴν ἀντικρὺ Ἰστρίαν δι' ἐμπορικὰς ὑποθέσεις του, ἔλαβεν ἀντ' αὐτοῦ τὰ κιβώτια, καὶ φάκελλον ὁμοῦ γραμμάτων ὁ σύντροφός του Οἰκονόμος, ὅστις, καί περ ἰδὼν μὴ ἀνήκοντα τὸν φάκελλον, μήτε τὰ κιβώτια εἰς τὴν ἐμπορικὴν συντροφίαν, μὴ σεβασθεὶς διόλου τὸν περὶ γραμμάτων νόμον, ἀπεσφράγισε τὸν φάκελλον· δυσαρεστηθεὶς δὲ ὡς φαίνεται ἐκ τῶν γεγραμμένων ὑπῆγεν εἴς τινα φίλον του μεγαλέμπορον Πλασταρᾶν λεγόμενον, ἵνα συμβουλευθῇ μετ' αὐτοῦ περὶ τοῦ πρακτέου, ὁ δὲ Πλασταρᾶς ἰδὼν τὴν παράνομον πρᾶξιν τοῦ Οἰκονόμου τῷ εἶπε τὰ ἑξῆς. « Ὁ

φάκελλος οὗτος, κύριε,κατὰ τὴν ἐπιγραφὴν δὲν ἀνῆκεν εἰς τὴν ἐμπορικὴν συντροφίαν σας, ἀλλ' εἰς μόνον τὸν Χῖον, διὸ ἔπραξας ἀξιοκατάκριτον ἔγκλημα μὴ σεβασθεὶς τὸν περὶ γραμμάτων νόμον, μολαταῦτα, διὰ ν' ἀποφύγῃς τὴν κατάκρισιν καὶ πᾶν ἐνδεχόμενον μέλλον κακὸν συμβουλεύω σε ν' ἀνασφραγίσῃς αὐθωρεὶ τὸν φάκελλον, καὶ παραδώσῃς αὐτὸν πρὸς ὃν διευθύνεται.» 'Αλλ' ὁ Οἰκονόμος ἄλλα ἐν φρεσὶ κεύθων ἐξώκειλεν εἰς ἀσεβεστέραν πρᾶξιν· δραμὼν γὰρ αὐθόρμητος εἰς τὸν ἐν Τεργέστῃ Νομάρχην (Βαρῶνον Πετόνκην) παρέδωκεν εἰς χεῖράς του τόντε φάκελλον καὶ τὰ κιβώτια,οὗτος δὲ ἐφύλαττεν αὐτὰ ἐν παραβύστῳ, ἕως οὗ συλλάβῃ καὶ τὸν προδοθέντα.

Ἔφθασαν τέλος πάντων εἰς Τεργέστην μετ' ὀλίγας ἡμέρας ὅ,τε Ῥήγας καὶ Περῥαιβὸς, καταλύσαντες εἰς τὸ παρὰ τὸν αἰγιαλὸν Βασιλικὸν πανδοχεῖον· περὶ δὲ τὴν πρώτην ὥραν τῆς νυκτὸς, καθ' ἣν ἐσκόπευεν ὁ Ῥήγας νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸν Πρόξενον τῆς Γαλλίας (Μπρεσσὲ) καὶ λάβῃ τὴν προστασίαν καὶ ὑπεράσπισιν τῆς Γαλλίας, δυνάμει μυστικῆς διαταγῆς τοῦ Ναπολέοντος, ἵνα ἀπέλθῃ ἑπομένως μετὰ τοῦ Περῥαιβοῦ εἰς Βενετίαν, αἴφνης εἰσῆλθεν εἰς τὸ δωμάτιον ἀξιωματικός τις, ὅστις μετὰ τὸν συνήθη χαιρετισμὸν ἠρώτησε γερμανιστὶ τίς ἐξ ὑμῶν καλεῖται Ῥήγας; ἐγὼ ἀπήντησεν ὁ ἴδιος· ἀμέσως προσκαλέσας δύο στρατιώτας, οὓς ἐπίτηδες εἶχεν ἀφήσει ἐκτὸς τοῦ δωματίου, διέταξεν αὐτοὺς νὰ μὴ συγχωρήσωσί τινα νὰ εἰσέλθῃ, μήτε νὰ ἐξέλθῃ, αὐτὸς δ' ἀνεχώρησεν ἀμέσως. Τοιοῦτον ἀπροσδόκητον καὶ καταπληκτικὸν συμβὰν προὐξένησεν εἰς τὸν Ῥήγαν αἰσθαντικωτάτην λύπην, ἐπενεγκὸν ἀνυπέρβλητον πρόσκομμα εἰς τοὺς ἐπιθυμητοὺς σκοποὺς του ὑπὲρ τοῦ ἔθνους.

Ἐπειδὴ ὁ κίνδυνος ἀμφοτέρων ὑπῆρχε πλέον ἀναπόδραστος ὑπενθύμισεν ὁ Περῤαιβός τὸν Ῥήγαν νὰ καύσωσι καὶ ἀφανίσωσί τινα μυστικὰ ἔγγραφα τῆς ἑταιρίας, πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ κινδύνου πολλῶν ἄλλων σημαντικῶν συνεταίρων, πρὸς τούτοις δὲ καὶ τὴν ἐθνικὴν σφραγῖδα (α). Συναινέσαντος δὲ τοῦ Ῥήγα περὶ τῆς ἀφανίσεως τῶν ἐγγράφων καὶ σφραγῖδος, ἔδραμεν ὁ Περῤαιβὸς νὰ ἐξαγάγῃ αὐτὰ ἐκ τοῦ κιβωτίου, ἀλλ' ἰδόντες οἱ στρατιῶται ἐπετέθησαν κατ' αὐτοῦ μὴ συγχωροῦντες ν'ἀφαιρέσῃ, οὔτε νὰ ψαύσῃ τι σχεδὸν ἐκ τῶν παρακειμένων ἄνευ ἀνωτέρας διαταγῆς. Ἐπιτήδειος καὶ πολιτικὸς ὢν ὁ Ῥήγας ἐκολάκευσε τοὺς στρατιώτας χορηγήσας ἐν ταὐτῷ εἰς ἕκαστον ἀνὰ ἓν χρυσοῦν φλωρίον· ἐν τῇ χρονοτριβῇ ταύτῃ εὑρὼν εὐκαιρίαν ὁ Περῤαιβὸς ἔῤῥιψεν ἐκ τῆς θυρίδος εἰς τὴν θάλασσαν τὰ ἔγγραφα καὶ τὴν σφραγῖδα·

(α) Διάφοροι ὁμογενεῖς ἐν Βιέννῃ μεγαλέμποροι, ἐξ Ἠπείρου, Θεσσαλίας καὶ Μακεδονίας καταγόμενοι, μέλη ὄντες τῆς ἑταιρίας, προθυμοποιούμενοι νὰ συνδράμωσιν ἕκαστος τὸ κατὰ δύναμιν εἰς τὰς ὑπὲρ ἐλευθερίας χρηματικὰς ἀνάγκας, ἐχορήγησαν εἰς τὸν Ῥήγαν ἔγγραφα πρὸς τοὺς συγγενεῖς καὶ συντρόφους αὐτῶν. Ταῦτα διετήρει ὁ Περῤαιβὸς ἐν τῷ κιβωτίῳ του μετὰ τῆς Ἐθνικῆς σφραγῖδος, ἥτις εἶχε περιφέρειαν ἴσην ἑνὶ ταλλήρῳ, ἐν τῷ μέσῳ δὲ αὐτῆς ὑπῆρχον πλαγίως τρία ῥόπαλα, ἐφ' ἑκάστῳ τούτων τρεῖς σταυροί, εἰς δὲ τὴν περιφέρειαν τὰ ἑξῆς· ὑ π ὲ ρ π ί σ τ ε ω ς, π α τ ρ ί δ ο ς, ν ό μ ω ν κ α ὶ ἐ λ ε υ θ ε ρ ί α ς. Εἰδοποίησε λοιπὸν τὴν ἐπιοῦσαν ὁ Περῤαιβός τὸ συμβὰν εἰς Βιένναν διὰ ταχυδρομείου εἰς τοὺς συνεταίρους καὶ οὕτως ἀπέφυγον τὸν ἀναπόδραστον κίνδυνον οἱ καλοὶ πατριῶται, μὴ εὑρόντων τῶν ἀνακριτῶν δικαιολογημένην λαβὴν καταδιώξεως.

οἱ δὲ στρατιῶται, εἴτε τῆς δωροδοκίας, εἴτε φυσικῆς συμπαθείας ἕνεκα, δὲν κατεμήνυσαν τὸν Περῥαιβὸν εἰς τὴν Κυβέρνησιν, ἐν ᾧ πρότερον ἐπηπείλουν ἀναφανδὸν τὴν καταδίκην του. Ἦλθε μετ' ὀλίγον καὶ ὁ Νομάρχης συνοδευόμενος ὑπ' ἄλλων ἐξ πολιτικῶν ὑπαλλήλων, ἤρξατο ὁ πρῶτος νὰ ἐρωτᾷ τὸν Ῥήγαν πόθεν εἶναι, ποίου ἐπαγγέλματος εἶναι, πόσον καιρὸν καὶ ποῦ διέτριψεν ἐν Αὐστρίᾳ καὶ ποῦ ἤδη σκοπεύει νὰ ὑπάγῃ· ὁ Ῥήγας εἰς ὅλας τὰς ἐρωτήσεις ἀπήντησεν ἐν συντόμῳ, περὶ δὲ τῆς ὁδοιπορίας του εἶπεν, ὅτι διευθύνεται εἰς τὴν πατρίδα του· ὁ Νομάρχης κατὰ πρώτην φορὰν δὲν ἐνέκρινε νὰ τὸν ἐξετάσῃ πλειότερον, μήτε τὰ πρὸς τὸν Κορωνιὸν γράμματά του νὰ τῷ φανερώσῃ, ἐν ᾧ ὁ Ῥήγας ἠγνόει εἰσέτι καὶ τῶν κιβωτίων καὶ τῶν γραμμάτων τὴν κατάσχεσιν. Μετὰ τὴν ἀνάκρισιν ταύτην ἔστρεψαν τὰ ὄμματα καὶ πρὸς τὸν Περῥαιβὸν, ἀντ' αὐτοῦ δὲ μὴ ὄντος ἐγκρατοῦς τῆς Γερμανικῆς διαλέκτου, ἐν ἐλλείψει πρὸς τούτοις κυβερνητικοῦ διερμηνέως, ἀπήντησεν ὁ Ῥήγας, ὡς ἑξῆς. « Ὁ νέος οὗτος ὑπάρχει Θετταλὸς τὴν Πατρίδα, καὶ ὑπάγει εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῆς Παυΐας νὰ διδαχθῇ τὴν Ἰατρικὴν, ἔλαβον δὲ αὐτὸν, κατὰ σύμπτωσιν, ἐκ Βιέννης ὡς συνοδοιπόρον μέχρι Τεργέστης, καὶ οὐχὶ πλέον· πεισθέντες οἱ ἀνακριταὶ διέταξαν ἀμέσως ὁ μὲν Περῥαιβὸς νὰ μεταβῇ ἐλεύθερος εἰς ἄλλο δωμάτιον τοῦ πανδοχείου (α), ὁ δὲ Ῥήγας νὰ μείνῃ εἰς τὸ

(α) Ἡ μετάβασις τοῦ Περῥαιβοῦ ἔσωσε διάφορα ἔγγραφα τοῦ Ῥήγα προτεθειμένα εἰς τὸ κιβώτιόν του, ἀπὸ τῆς συνεχοῦς μελέτης τῶν ὁποίων διετηρήθησαν εἰς τὴν μνήμην του ζωηρὰ τὰ ἐνταῦθα καταχωρισθέντα· ἀλλὰ καὶ ταῦτα μετ' ἄλλων διαφόρων ἀφῄρεσαν οἱ Ἄγγλοι μετὰ 13 ἔτη, ὡς προείρηται.

πρῶτον, καὶ ὑπὸ στρατιωτικὴν φυλακὴν μέχρι δευτέρας βασιλικῆς προσταγῆς· πρὶν δὲ ἐξέλθῃ ὁ Περῥαιβὸς τοῦ δωματίου τῷ παρήγγειλεν ὁ Ῥήγας τὰ ἑξῆς· «ἅπερ ἐγὼ δὲν επρόλαβον νὰ πράξω, ἐνήργησον σὺ ὅσον τάχιστα· (ἐννοῶν τὴν προστασίαν τοῦ Γάλλου Προξένου)» ὅθεν πορευθεὶς τὴν ἐπαύριον μετά τινος ἀξιωματικοῦ Ῥώσσου, Ἕλληνος τὸ γένος, Κεφαλλῆνος τὴν πατρίδα, Γαβριὴλ Παλατίνου καλουμένου, διηγήθη τῷ Προξένῳ τὰ συμβάντα, ἅπερ σφόδρα αὐτὸν ἐτάραξαν καὶ εἰς συμπάθειαν ἐκίνησαν, καὶ μάλιστα ὡς μὴ λαβόντα ἐγκαίρως εἴδησιν τῆς ὑποθέσεως· τὸν δὲ Περῥαιβὸν ὡς καταγόμενον (κατὰ τὴν ἐξ ἀνάγκης ἄρνησιν τῆς πρώτης πατρίδος του) ἐκ τῆς Κωμοπόλεως Πάργας (α) ἐδέχθη ὡς πολίτην Γάλλον, ἐπιτρέψας αὐτῷ νὰ φέρῃ ἐπὶ κεφαλῆς καὶ τὸ τρίχρουν σημεῖον τῆς ἐλευθερίας (κοκάρδαν). Μαθὼν ὁ Ῥήγας τὴν ἐπιοῦσαν τὴν κατάσχεσιν τῶν ποιημάτων του καὶ γραμμάτων, ἄλλος ἐξ ἄλλου ἔγεινεν· ἐν τῇ τρίτῃ λοιπὸν συνεδριάσει τῶν ἀνακριτῶν ὡμίλησεν ἐκτεταμένως καὶ μὲ ἀτρόμητον χαρακτῆρα τὰ ἑξῆς. «Εὐγενέστατε Νομάρχα καὶ κύριοι ἀνακριταὶ, ὅσα ποιήματα κατέσχετε, ὅλα εἶναι ἰδικά μου καὶ οὐδενὸς ἄλλου· βεβαιῶ ὑμᾶς ὅτι πρὸ ἐτῶν παρέβλεψα πᾶν ἀτομικόν μου συμφέρον ἀφοσιωθεὶς εἰς μόνον τὸ Ἐθνικὸν, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ

(α) Δὲν νομίζει νὰ φανῇ ἀξιόμεμπτος εἰς τὸν ἀναγνώστην ἡ ἐξ ἀνάγκης ἄρνησις τῆς φυσικῆς του πατρίδος· διότι καὶ ἡ τρισαρνησία τοῦ ἀποστόλου Πέτρου ἐσυγχωρήθη παρὰ τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὁ Παῦλος διά τε τὴν σωτηρίαν του, καὶ ἐκπλήρωσιν τῆς ἀποστολῆς του ἐγένετο Ἰουδαῖος, ἵνα τοὺς Ἰουδαίους κερδίσῃ.

ματαιωθῶσιν αἱ ἐλπίδες τοῦ σκοποῦ μου εἰς μέρη ἐπικίνδυνα καὶ βάρβαρα, ἀπεφάσισα νὰ καταφύγω εἰς Κράτος ἰσχυρὸν, χριστιανικὸν, σοφὸν, φιλάνθρωπον καὶ φιλελληνικὸν (οἷον τὸ αὐστριακὸν), ὅπου συνέγραψα ὅσα ἦσαν ἀναγκαῖα διά τὸ ἔθνος μου, χωρὶς νὰ προξενήσω καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς διαμονῆς μου παραμικρὰν ψυχρότητα εἰς τὴν πολιτικὴν τῆς Κυβερνήσεως, ἐκδίδων αὐτὰ μὲ πολλὴν μυστικότητα καὶ προσοχὴν πρὸς ἀποφυγὴν πάσης ἐξωτερικῆς ὑπονοίας· ἀλλ' ἐὰν ἤδη συνέλαβέ με ἡ Κυβέρνησις διὰ προδοσίας, τοῦτο θεωρῶ ὡς τῆς ἐνεστώσης πολιτικῆς συμπεριφορᾶς ἀποτέλεσμα, δὲν δύναμαι ὅμως ἀφ' ἑτέρου νὰ πεισθῶ, ὅτι ὁ φιλάνθρωπος Αὐτοκράτωρ δὲν ἐπιθυμεῖ τὴν ἐλευθερίαν ἑνὸς ἀρχαίου ἐνδόξου Ἔθνους, ἤδη δὲ δεινοπαθοῦντος καὶ ἐλεεινολογοῦντος· δὲν ἀγνοεῖ ὅτι οἱ πολυχρόνιοι ἀγῶνες καὶ αἱ θυσίαι του ὑπῆρξαν κατὰ διαφόρους ἐποχὰς καὶ δυτικοσωτήριοι· δὲν ἀρνεῖται ὅτι αἱ σοφαὶ γνώσεις τῶν προπατόρων του ἐφώτισαν ἅπασαν τὴν Εὐρώπην· διὸ τρέφει χρηστὰς ἐλπίδας τὸ Ἔθνος μου εἰς τὴν δικαιοσύνην καὶ φιλανθρωπίαν τῆς Μεγαλειότητός του, καὶ πολλῷ μᾶλλον διότι καὶ τὸ Κράτος του οὐκ ὀλίγους κινδύνους καὶ αἱματοχυσίας ὑπέστη πολλάκις ὑπὸ τοῦ βαρβάρου καὶ ἀντιχρίστου τυράννου, τοῦ ὑπὸ βαρὺν ζυγὸν καταθλίβοντος ἤδη τὸ Ἔθνος μου. Εὐχόμενος κἀγὼ νὰ ἴδω τὸ Ἔθνος μου ὑπὸ χριστιανικὴν Βασιλείαν ὤφειλον νὰ γράψω ὅσα ὁ ὑπὲρ πατρίδος ζῆλος μὲ ὡδήγει κατὰ τοῦ ἀντιχρίστου· ἐὰν ὅμως ὁ θεῖος ἐνθουσιασμός μου παρεξηγηθῇ καὶ ἐπομένως καταδικασθῇ, τοῦτο δὲν μὲ φοβίζει διόλου, οὔτε ὁ θάνατος μὲ τρομάζει, μυριάδες γὰρ ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ἐθυσιάσθησαν, οἱ δὲ ἀπόγονοι αὐτῶν ἐπραγματοποίη-

σαν τὴν παραδειγματικὴν διαγωγὴν τῶν προγενεστέρων.»

Ταῦτα καὶ ἔτι πλείονα, ἅπερ ἐξέφυγον τῆς μνήμης μου, ἀκούσαντες οἱ ἀνακριταὶ ἐκινήθησαν εἰς συμπάθειαν, τοῦ δὲ νομάρχου οἱ ὀφθαλμοί, ὡς ὑπὸ διαφόρων ἐβεβαιώθη· ἐδάκρυσαν (α), ὥστε κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν διέκοψαν τὰς ἀνακρίσεις, ἐνθαρρύναντες τὸν Ῥήγαν μὲ ἐλπιζομένην συμπάθειαν τοῦ Αὐτοκράτορος.

Μετά τινας ἡμέρας ἔφθασε βασιλικὴ διαταγὴ νὰ συλλάβωσιν ἀμέσως καὶ τὸν Περραιβόν, συνωμότην ὄντα καὶ συνέταιρον τῷ Ῥήγα, πέμψωσι δ' ἀμφοτέρους εἰς Βιένναν· προσεκάλεσε δ' αὐτὸν διοικητικὸς κλητὴρ νὰ παρουσιασθῇ εἰς τὰς ἀρχάς, οὗτος δ' ἀπήντησεν ὅτι πολίτης ὢν Γάλλος δὲν δύναται νὰ ὑποταχθῇ εἰς ἄλλην ἀρχήν, εἰμὴ ὁπόταν διαταχθῇ ὑπὸ τοῦ Γάλλου προξένου· ἀμέσως λοιπὸν διευθύνθη ὁ κλητὴρ πρὸς τὸν πρόξενον, ὅστις τοῦτον μὲν διέταξε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν θέσιν του, τὸν δὲ Περραιβὸν ἔπεμψεν εἰς τὴν ἀρχὴν σὺν τῷ ὑπασπιστῇ αὐτοῦ, παραγγείλας αὐτὸν μετὰ τὰς ἀνακρίσεις, νὰ ἐπαναγάγῃ τὸν Περραιβὸν εἰς τὰ ἴδια· τοῦτο δὲ ἐγένετο ἐπὶ τριῶν κατὰ συνέχειαν ἐξετάσεων· ἀλλ' ἐπὶ τέλους μὴ ἀγνοῶν τὸ καταχθόνιον σύστημα τῆς Αὐστρίας συνεβούλευσεν αὐτὸν ν' ἀναχωρήσῃ ἐκεῖθεν καὶ ὑπάγῃ εἰς Κέρκυραν, ἵνα μήτι ἀπευκταῖον, ἐν ἀγνοίᾳ αὐτοῦ, πάθῃ ὑπὸ τῆς Αὐστριακῆς Κυβερνήσεως· ἐπραγματοποίησε λοιπὸν ὁ Περραιβὸς τὴν ὀρθὴν συμβουλὴν τοῦ προξένου, ὁ δὲ ἀπόπλους του συνωδεύετο μετὰ ἐγ-

---

(α) Ὁ Νομάρχης ἦν τὸ γένος Οὔγγρος, ἐβάστασε μάλιστα τὴν εἰκόνα τοῦ Ῥήγα εἰς μνήμην, εὑρὼν αὐτὴν εἰς τὰ κιβώτια.

καρδίων στεναγμῶν καὶ φλογερῶν δακρύων ἕνεκα τῆς ἀποτυχίας τῶν ὑπὲρ πατρίδος συμφερόντων, καὶ τοῦ ἀτομικοῦ κινδύνου τοῦ πρωταγωνιστοῦ αὐτῆς, ὅστις ἅμα διετάχθη νὰ σταλῇ ὡς κατάδικος εἰς Βιένναν ἐνέπηξε τρὶς μαχαιρίδιόν τι εἰς τὴν κοιλίαν του, ἵνα ἀπαλλαγῇ τῶν μελλόντων κολαστηρίων· ἀλλ' ἡ μικρότης τοῦ μαχαιριδίου, τὸ πάχος τῆς κοιλίας καὶ ἡ ταχεῖα συνδρομὴ τῶν στρατιωτικῶν φυλάκων ἐμπόδισαν τὴν αὐτοχειρίασίν του (α). Θεραπευθεὶς δὲ μετά τινας ἡμέρας διὰ φροντίδος τῆς Κυβερνήσεως ἐστάλη εἰς Βιένναν, ὅπου ἐβλήθη ἐν εἱρκτῇ μετ' ἄλλων προφυλακισθέντων συνεταίρων· τὰς δὲ ἐν Βιέννῃ γενομένας ἀνακρίσεις καίπερ ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας διαρκεσάσας οὐδεὶς ἠδύνατο λεπτομερῶς γινώσκειν, διάφοροι ὅμως ὁμογενεῖς ἐπληροφοροῦντο ὑπό τινων σχετικῶν καί ἐν τοῖς πολιτικοῖς πράγμασι διατελούντων, ὅτι τόσον ὁ Ῥήγας ὅσον καὶ οἱ συνέταιροί του ἔδειξαν σταθερὸν καὶ ἀτρόμητον χαρακτῆρα, καταφρονήσαντες πάντα κίνδυνον ὑπὲρ πατρίδος· ἀλλὰ περιττὸν, νομίζω, νὰ μάθωμεν τὰς ἀπανθρώπους ἐκείνας ἀνακρίσεις, ἀφ' οὗ πασιφανῶς εἴδομεν τὸ ἀποτέλεσμα, τὴν παράδοσιν δηλαδὴ αὐτῶν εἰς τοὺς αἱμοσαγεῖς ὄνυχας τοῦ Σουλτάνου.

Μαθὼν ὁ Πασβάνογλους τὰ λυπηρὰ συμβάντα τοῦ Ῥήγα καὶ τὴν τελευταίαν κατ' αὐτοῦ ἀπόφασιν, προκατέλαβεν ὅλας τὰς δημοσίας καὶ στενωποὺς ὁδοὺς καὶ τὸν Ἴστρον μὲ ἔνοπλον δύναμιν, ὅπως σώσῃ τοῦ κινδύνου τὸν σωτῆρα καὶ ὁδηγόν του· μὴ δυνάμενος λοιπὸν

(α) Μεθ' ἡμέρας ἑπτὰ τῆς ἀποπείρας ἀπέπλευσε καὶ ὁ Περραιβὸς εἰς Κέρκυραν.

ὁ Πασᾶς τοῦ Βελιγραδίου νὰ διαβιβάσῃ τοὺς καταδίκους εἰς Κωνσταντινούπολιν, διετάχθη ἐκ νέου νὰ τοὺς θανατώσῃ εἰς Βελιγράδιον· οὗτος δὲ, προσποιηθεὶς ὅτι ἔμελλε νὰ τοὺς πέμψῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν διὰ τοῦ Ἴστρου, διέταξε νὰ ἐκβάλλωσιν αὐτοὺς ἐκ τῆς εἱρκτῆς ἀνὰ ἕνα καὶ πνίγωσιν εἰς τὸν ποταμόν· ἔμεινε δὲ τελευταῖος καὶ ἕβδομος (ἑπτὰ ἦσαν ἅπαντες) ὁ Ῥήγας, ὃν θέλων τις Τοῦρκος νὰ σύρῃ βαρβαρικῶς διὰ τῆς χειρὸς ἀντημείφθη διὰ μιᾶς πυγμῆς, ἥτις τόσον ἰσχυρὰ ὑπῆρχεν, ὥστε ἔῤῥιψεν αὐτὸν χαμαὶ ἡμιθανῆ· λαβὼν τούτου εἴδησιν ὁ Πασᾶς διέταξε νὰ τὸν φονεύσωσιν ἐν τῇ εἱρκτῇ διὰ πυροβόλου ὅπλου, τὸν δὲ νεκρὸν νὰ ῥίψωσιν εἰς τοῦ Ἴστρου τὰ ῥεύματα, ἵνα μὴ εὑρόντες αὐτὸν ἐνταφιάσωσιν οἱ Γκιαούρηδες·εἰσελθόντες λοιπὸν δύο Τοῦρκοι πρὶν διευθύνωσι κατ' αὐτοῦ τὰς πιστόλας των ἤκουσαν ἐκ τοῦ στόματός του ἐν τουρκικῇ διαλέκτῳ τὰ ἑξῆς· « οὕτως ἀποθνήσκουν τὰ παλληκάρια· ἀρκετὸν σπόρον ἔσπειρα, ἐλεύσεται ἡ ὥρα ὅτε θέλει βλαστήσει, καὶ τὸ γένος μου θέλει συνάξει τὸν γλυκὺν καρπόν.»

Ἐνῷ εὑρίσκετο φυλακισμένος ὁ Ῥήγας εἰς Τεργέστην, ἀκούσας ὁ νομάρχης τὴν ἀπόπειραν τῆς αὐτοχειριάσεώς του, ἀνέστη ἐκ τῆς καθέδρας καὶ εἶπε : «κρῖμα, κρῖμα ν' ἀποθνήσκωσι τοιοῦτοι ἄνθρωποι διὰ τοιούτου θανάτου»· εὑρεθεὶς παρὼν εἷς Ἕλλην ἔμπορος ἀπήντησεν «ὄψεται ὁ αἴτιος», ὑπολαβὼν δὲ ὁ Νομάρχης ὡς αἴτιον τοῦ θανάτου τὸν προδότην, ἀπεκρίθη· «εἴθε νὰ μὴ ἐγεννῶντο εἰς τὸν κόσμον τοιαῦτα ἀνθρωπόμορφα τέρατα». Διασπαρεὶς εἰς τὴν πόλιν ὁ λόγος οὗτος ἐνεθάῤῥυνε τοὺς Ἕλληνας εἰς τρόπον,ὥστε ἀπέφευγον πλέον τὴν κοινωνίαν τοῦ Οἰκονόμου, κηρύττοντες αὐτὸν ἀναφαν-

δὸν Ἰούδαν· δυσανασχετῶν δὲ ἕνεκα τούτου ὁ Οἰκονόμος ἔσπευσε νὰ παραπονεθῇ εἰς τὸν Νομάρχην, καὶ ζητήσῃ ἐνταῦτῷ ἱκανοποίησιν· ἀλλ' οὗτος τῷ εἶπεν· «ἐὰν ἦσαι βέβαιος ὅτι ἀδίκως συκοφαντεῖσαι, καταμήνυσον τοὺς συκοφαντοῦντάς σε εἰς τὸ δικαστήριον· τοὐναντίον ἐκεῖνοι δὲν ἁμαρτάνουσι λέγοντες τὴν ἀλήθειαν.»

Πολλοὶ ἔλεγον ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας Φραγκίσκος δὲν ἐσκόπευε νὰ παραδώσῃ τὸν Ῥήγαν εἰς τὸν Σουλτάνον, εὐχαριστούμενος εἰς μόνην τὴν ἐξορίαν του, καὶ ὅτι δειναὶ περιστάσεις τὸν ἠνάγκασαν νὰ πράξῃ τὸ ἐναντίον, ἐπειδὴ, κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν, ἐσκόπευεν ἡ Γαλλία νὰ κηρύξῃ κατ' αὐτοῦ πόλεμον, συγχρόνως δὲ καὶ ὁ Σουλτάνος ἐπηπείλει νὰ πράξῃ ὡσαύτως, ἐὰν δὲν τῷ παρεδίδετο ὁ Ῥήγας, προσέθετον δὲ καὶ ὅτι δὲν ἠμέλησε νὰ μεσιτεύσῃ πρὸς τὸν Σουλτάνον διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῆς ζωῆς τοῦ Ῥήγα· ἀλλὰ τίς, ὅσον μικρόνους κἂν ᾖ, δύναται νὰ βασισθῇ εἰς τὰ φημιζόμενα, ἀφ' οὗ αἱ πράξεις τὰ ἀπέδειξαν ἀναφανδὸν ψευδέστατα;

Ἡ περιγραφὴ τῶν χαρακτηριστικῶν καί τινων ψυχικῶν προτερημάτων τοῦ Ῥήγα, ἀξιοπερίεργος οὖσα, συμφέρει, νομίζω, νὰ γένῃ ἐνταῦθα γνωστή· ὅθεν λέγομεν, ὅτι ἡ μὲν φυσική του διάπλασις ὑπῆρχεν ὡς ἑξῆς.

Εἶχεν ἀνάστημα μεσαῖον, λαιμαυχένα παχὺν, πρόσωπον ἐρυθρολευκόχρουν καὶ στρογγύλον, στόμα μεσαῖον, μύστακα ξανθὸν, ῥῖνα πλατεῖαν μᾶλλον, ὀφθαλμοὺς γλαυκοὺς, ὀφρῦς δασείας, μέτωπον πλατὺ, κροτάφους ὀγκώδεις, ὦτα πλατέα, κόμην ὑπομέλαιναν, ἦτο καθόλου μεγαλοστρογγυλοκέφαλος καὶ εὔρωστος. — Τὰ δὲ ψυχικά του προτερήματα ἦσαν τὰ ἑξῆς· χαρίεις, νοημονέ-

στατος, ζωηρὸς ἐκ φύσεως, ἑτοιμόλογος, φιλόπονος, ὀλιγαρκὴς, συμπαθής· φέρων δὲ τὴν πειθὼ εἰς τὰ χείλη εἷλκυε πάντας εἰς τὰς συμβουλάς του, δὲν ἐσέβετο τὴν καταγωγὴν, ἀλλὰ τὴν διαγωγὴν τοῦ Ἕλληνος, ἤλεγχε μάλιστα πολλάκις τοὺς ἐπὶ λαμπρᾷ οἰκογενείᾳ, ἢ πόλει σεμνυνομένους, κακοήθεις δὲ ὄντας.

Ἐπειδὴ λόγιός τις Ἕλλην ἐν Βιέννῃ εἶπεν· ὅτι τὰ συγγράμματα τοῦ Ῥήγα ἦτο καλλίτερον νὰ συντάττωνται εἰς τὸ ἑλληνικώτερον πρὸς διόρθωσιν τῆς γλώσσης, ὁ Ῥήγας, παρόντων καὶ ἄλλων ὁμογενῶν, τῷ ἀπήντησεν « ἐν ὅσῳ, φίλε μου, ὁ Χασάνης καὶ ὁ Μεχμέτης τυμπανίζουσι διὰ τῆς σιδηρᾶς ῥάβδου τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἕλληνος, οὗτος οὔτε καιρὸν, οὔτε νοῦν ἔχει νὰ διδαχθῇ τὴν ἀρχαίαν γλῶσσάν του, ἢ νὰ διορθώσῃ τὴν παροῦσαν· ὅθεν δὲν δύναται νὰ ἐννοήσῃ τοὺς λαλοῦντας ὑπὲρ τῶν συμφερόντων του, εἰμὴ, ὅταν τῷ λαλῶσιν εἰς τὴν συνήθη αὐτῷ ἐκ βρέφους διάλεκτον· ἀφ' οὗ ὅμως φωτισθῇ διὰ τῆς καθομιλουμένης γλώσσης περὶ τῶν συμφερόντων του, δράξῃ τὰ ὅπλα, καὶ καταδαμάσῃ δι' αὐτῶν τὸν Χασάνην καὶ Μεχμέτην, τότε ἐλεύθερος ὢν δύναται νὰ μάθῃ νὰ ὁμιλῇ καὶ πρὸς Ὁμήρους καὶ Θουκυδίδος, τότε δὲν ἔχει χρείαν πλέον ἄλλων συμβούλων περὶ τῆς διαγωγῆς του, τότε μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς τυραννίας δύναται νὰ καταργήσῃ καὶ τὴν βαρβαρωθεῖσαν διάλεκτόν μας.» Εἰς τοὺς λόγους τούτους πεισθεὶς ὁ νέος ἐκεῖνος λόγιος ᾐτήσατο συγγνώμην.

Δὶς καὶ τρὶς τῆς ἑβδομάδος ἐγίνετο ἐν Βιέννῃ μυστικὴ συνομιλία ὑπὸ νοημονεστέρων καὶ πρακτικωτέρων ἑταιριστῶν, προσδιωρισμένων ἐπίτηδες παρὰ τῆς ἀδελφότητος, προεδρεύοντος δὲ πάντοτε τοῦ Ῥήγα, ὅπου ἐσυσκέπτοντο

περὶ τοῦ κοινοῦ συμφέροντος. Μεταξὺ τῶν διαφόρων συναθροίσεων συνέπεσε ν' ἀκούσῃ ὁ Ῥήγας πρὸ τῆς εἰς τὸ δωμάτιον εἰσόδου δύο νέους διαφιλονεικοῦντας περὶ ἐθνικότητος, καταγομένους τοῦ μὲν ἐξ Ἄρτης τῆς Ἠπείρου, τοῦ δὲ ἐκ Φιλιππουπόλεως τῆς Θρᾴκης· ὁ πρῶτος βεβαιῶν ἑαυτὸν γνήσιον Ἕλληνα ἀπεδέχετο τὸν δεύτερον ὡς Θρᾷκα· ἡ διαφιλονείκησις αὕτη ἠρέθισε τὸν Ῥήγαν νὰ τοῖς ἐκφράσῃ μειδιῶν, κατὰ τὴν συνήθειάν του, τὰ ἑξῆς.

« Δὲν ἤλπιζον, γνήσια τέκνα τῆς πατρίδος ν' ἀκούσω ἀπὸ τοῦ στόματος ὑμῶν τοιαύτην διένεξιν βλάπτουσαν καιρίως τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα, ἐνῷ δὲν διστάζω διόλου ἀφ' ἑτέρου, ὅτι ἀμφοτέρων ὑμῶν τὸ φρόνημα καὶ ὁ ζῆλος ὑπὲρ πατρίδος εἰσὶ σταθερὰ καὶ ἀκαταγώνιστα· διὸ συμπεραίνω ὅτι προέκυψεν ἡ διαφορὰ ὑμῶν ἐξ ἀγνοίας ἢ παρεξηγήσεως μᾶλλον τῆς πρὸ Χριστοῦ καὶ μετὰ Χριστὸν ἀκριβοῦς Ἱστορίας τοῦ ἔθνους μας· καὶ ἰδοὺ ἐξηγοῦμαι. Εἰ μὲν διαιρεῖτε τὴν Ἑλλάδα εἰς ἐπαρχίας, τότε οὐδεὶς ἐξ ὅλων τῶν ἄλλων ἐπαρχιῶν ὑπάρχει Ἕλλην, εἰμὴ οἱ τὴν Θεσσαλίαν κατοικοῦντες, διότι αὐτὴ πρῶτον ὠνομάσθη Ἑ λ λ ά ς ἐν αὐτῇ ἐγεννήθη· καὶ ἡγεμόνευσεν ὁ Ἕ λ λ η ν, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα διεδόθη· ἑπομένως εἰς ὅλας τὰς ἐπαρχίας καὶ νήσους· ἐξ αὐτοῦ ἔγιναν κατὰ διαφόρους ἐποχὰς πολλαὶ ἀποικίαι φέρουσαι τὸ αὐτὸ ὄνομα εἴς τε τὰ Ἀνατολικά, Δυτικά, Βόρεια καὶ Μεσημβρινὰ μέρη, ἀλλ' ἀπὸ τῶν εἰς τὰς δυτικὰς χώρας ἀποικησάντων (ὅπου καὶ Μ ε ί ζ ω ν Ἑ λ λ ά ς, ὠνομάσθη) οὐδεμία ἐλπὶς βοηθείας ὑπάρχει πλέον, διότι πάντες ἐπάπευσαν, οὔτε ἀπὸ πολλῶν τῆς Ἀσίας μερῶν, διότι ἐτούρκευσαν.

Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, κύριοι, γνωμοδοτῶ

ἐν πεποιθήσει ὅτι, ἐκ μὲν τῶν πρὸ Χριστοῦ προπατόρων μας νὰ δράξωμεν τὴν σοφίαν, τὴν ἠθικὴν, καὶ τὴν ἀνδρίαν, ἅπερ καὶ ἐκείνους ἀπηθανάτισαν, καὶ εἰς ἡμᾶς τοὺς ἀπογόνους των ἀνεξάλειπτον μνήμην τῆς ἐλευθερίας ἄφησαν· ἐκ δὲ τῶν μετὰ Χριστὸν σοφῶν καὶ ἁγίων Πατέρων μας νὰ ἐνστερνισθῶμεν τὰς θεοπνεύστους αὐτῶν ἐντολὰς, ζῶντες διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος ἀδελφοὶ ἀχώριστοι.

Οἱ πρὸ Χριστοῦ προπάτορές μας ἐμάχοντο ὑπὲρ ἐλευθερίας τῆς πατρίδος, οἱ δὲ μετὰ Χριστὸν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος, τὴν ὁποίαν, εἰ καὶ, ἐξ ἀνάγκης ὑπεδούλωσαν, ἐφύλαξαν ὅμως μὲ ἀμίμητον μεγαλοψυχίαν καὶ θυσίαν τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, ἥτις ἔσωσε τὴν γλῶσσαν καὶ τὸν ψυχοῤῥαγοῦντα ἐθνισμὸν, καὶ ἤδη ἐλπίζομεν ἐν ὀνόματι αὐτῆς νὰ ἑορτάσωμεν τῆς πατρίδος τὴν ἀνάκτησιν.

Διὰ νὰ ἤμεθα λοιπὸν εὐέλπιδες πρὸς τὴν ἐθνεγερσίαν, πρέπει, ὅσοι εἴμεθα ὀρθόδοξοι νὰ φρονῶμεν καὶ δοξάζωμεν ὅτι ἐσμὲν ἅπαντες μιᾶς οἰκογενείας, καὶ μιᾶς πατρίδος γνήσια τέκνα, καὶ οὕτω συσσωματωμένοι ὁμοθύμως, καὶ χειραγωγούμενοι ὑπὸ ἐμπείρων ὁμοθρήσκων ὁδηγῶν δυνάμεθα νὰ ἀποπερατώσωμεν ἐπιτυχῶς τὸ μέγα ἔργον τῆς ἐθνεγερσίας, ὅπερ προσκτᾶται διὰ τῆς ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ἁμίλλης, καὶ ὅταν ἐπισπεύσωμεν τὴν πάγκοινον τοῦ ἔθνους ἀποκατάστασιν, τότε καὶ ὁ τόπος τῆς γεννήσεώς μας ἀναγνωρισθήσεται παρὰ πάντων μὲ τὴν ἐκπλήρωσιν ἑκάστου τῶν πρὸς τὸ ἔθνος χρεῶν του.»

Εὐάρεστος καὶ ἀξιέπαινος, νομίζω, θὰ φανῇ εἰς τὸν ἀναγνώστην ἡ μετὰ τοὺς ἀνωτέρω ἐμβριθεῖς λόγους τοῦ Ῥήγα ἑξῆς ἀπάντησις τῶν νέων· — «Ἰδοὺ, κύριε, ἀσπαζόμεθα ἀλλήλους, ὡς ἀδελφοὶ ὀρθόδοξοι καὶ συμπολῖται

ἀχώριστοι, πειθόμενοι πάντοτε εἰς τὴν φωνὴν τῆς πατρίδος.» Πόσην ἄράγε ἐντύπωσιν καὶ ἀνησυχίαν προξενεῖ τὸ ῥηθὲν παράδειγμα τῶν δύο νέων εἰς τὰς εὐαισθήτους ψυχὰς τῆς σημερινῆς νεολαίας μας; Τοῦτο δὲν μὲ λανθάνει διόλου, οὔτε φροντίζω νὰ τὸ μάθω παρ' ἄλλου, διότι ἐκ νεαρᾶς μου ἡλικίας τὸ ἐδοκίμασα ἀτομικῶς, ἐκπληρῶν πάντοτε καὶ πανταχοῦ ἐπιμόνως τὸ πρὸς τὴν ὀρθοδοξίαν καὶ φιλοπατρίαν ὀφειλόμενον αἴσθημα.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς εἰς Βιένναν ἀφίξεως δὲν ἠμέλησεν ὁ Ῥήγας νὰ σχετισθῇ καὶ μὲ τὸν περίφημον Ἰατροφιλόσοφον Πέτρον Φράγκ, τοῦ ὁποίου ὁ εἰλικρινὴς φιλελληνισμὸς κατέπεισε νὰ τὸν σέβηται, ὡς ἄλλον Κανταρτζῆν, ἐν Βουκουρεστίῳ· ἡ συναναστροφὴ ἀμφοτέρων ἐγίνετο συνεχὴς καὶ ἀμοιβαία· ὅσους Ἕλληνας ἰάτρευεν ὁ Φράγκ παρ' οὐδενὸς ἐλάμβανε πληρωμὴν, ἀλλ' ἐσυμβούλευεν αὐτοὺς νὰ τὴν δίδωσιν εἰς τὸν Ῥήγαν, ἀναγκαίαν οὖσαν εἰς ἔκδοσιν βιβλίων πρὸς φωτισμὸν τῶν Ἑλλήνων. Δὲν ἠπατήθη τῷ ὄντι ὁ Ῥήγας δοὺς τὰ πιστὰ εἰς τὸν Φράγκ, ἐπειδὴ μετὰ τὴν καταδίκην καὶ θάνατόν του πολλοὺς φυλακισμένους, ἐκτὸς τῶν προμνησθέντων, ἐν Βιέννῃ Ἕλληνας συνεταίρους του ἀγνοοῦντας τὸ μέλλον τῆς τύχης των ἔσωσεν ἀπὸ τοῦ κινδύνου ὁ ἀλλοεθνὴς, ἀλλὰ φιλέλλην τὴν ψυχὴν Φράγκ, διότι, κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν καὶ τοῦ Αὐτοκράτορος ἰδιαιτέραν εὔνοιαν εἶχε, καὶ ὑπὸ τῶν σημαντικῶν αὐλικῶν του οὐκ ὀλίγην ὑπόληψιν ἀπελάμβανεν.

Ὀφείλω πρὸς τούτοις νὰ ὁμολογήσω μετ' εὐγνωμοσύνης καὶ τὴν πρὸς ἐμὲ (α) εὐεργεσίαν· καὶ τὰς ἀξιομνη-

(α) Ἡ ἐν Βουκουρεστίῳ συμβᾶσά μοι ὀφθαλμία, καὶ ἡ κοινὴ

μονεύτους παραγγελίας του, πάσχων γὰρ ὑπὸ δεινῆς ὀφθαλμίας ἐθεραπεύθην ὑπ' αὐτοῦ ἐντελέστατα, ὡς τὸ ἐπὶ τὸν αὐχένα μου σημεῖον τῆς θεραπείας εἰσέτι φαίνεται. Πληροφορηθεὶς ὑπὸ τοῦ Ῥῆγα τὴν καταγωγήν μου ἐκάθησε πλησίον μου, ἤρξατο δὲ ἐρωτᾷν λεπτομερῶς τὴν αἰτίαν τῆς ὀφθαλμίας, ἤ, σαφέστερον εἰπεῖν, τῆς τυφλώσεως, συμβάσης ἔκ τινος ὑπερβολικῆς αἱμοῤῥαγίας τῆς ῥινὸς, ἐνῷ ἀνεγίνωσκον τὸν δεινὸν Πλούταρχον. Τοῦτο ἀκούσας καὶ ἀψάμενος τῆς χειρός μου εἶπέ μοι τὰ ἑξῆς· « μὴ φοβοῦ, φίλον τέκνον, τῆς Ἑλλάδος· ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν ἕξεις, ὡς τὸ πρῶτον, τὸ φῶς τῶν ὀφθαλμῶν σου· ἀνταμοιβὴν δὲ περὶ τούτου ἄλλην δὲν ζητῶ παρὰ σοῦ, εἰμὴ, ὁπόταν σὺν Θεῷ ὑπάγῃς εἰς τὴν Θεσσαλίαν, μὴ λησμονήσῃς νὰ προσφέρῃς τοὺς ὀφειλομένους ἀσπασμούς μου εἰς τὸν ἐν Λαρίσσῃ ἀξιολάτρευτον τάφον τοῦ διδασκάλου μου Ἱπποκράτους, εἰπὲ δὲ αὐτῷ πρὸς τούτοις, ὅτι ὁ μαθητής του, Πέτρος Φράγκ, ἰάτρευσε τοὺς ὀφθαλμούς σου σεβόμενος τοὺς ἀπογόνους του. »

Ἀφιχθεὶς, ὡς προεῤῥέθη, τῷ 1797 ὁ Περραιβὸς εἰς Κέρκυραν εὗρε Κυβέρνησιν ἐλευθέραν, ἤτοι δημοκρατικήν· ἡμέραν ἐξ ἡμέρας ἐσχετίζετο μὲ πατριώτας Ἑπταννησίους, Παργίους καὶ Ἠπειρώτας, οἵτινες, διὰ τὰς συμβάσας αὐτῷ ἐν Αὐστρίᾳ καταδρομὰς ἐδείκνυον συμπάθειαν καὶ φιλοξενίαν· ἡ ἐλευθέρα λοιπὸν Κυβέρνησις τῶν Γάλλων, καὶ ὁ ὑπὲρ πατρίδος ἐνθουσιασμὸς τῶν Ἑπταννησίων, καὶ Στερεοελλαδιτῶν ἠρέθισαν αὐτὸν νὰ δευτεροτυπώσῃ τὰ δύο ᾄσματα τοῦ Ῥήγα ὁμοῦ δὲ καὶ τὸ κατωτέρω ἰδικόν

φήμη τοῦ Φράγκ, ταὐτοχρόνως δὲ καὶ ἡ πρόσκλησις τοῦ Ῥήγα μὲ ἠνάγκασαν ν' ἀπέλθω εἰς Βιένναν πρὸς ἐντελῆ θεραπείαν τοῦ πάθους, καὶ συναγωνισμὸν ἑπομένως μετὰ τοῦ Ῥήγα.

του στιχουργηθὲν ἐν Κεφαλληνίᾳ,' (α) ἀλλὰ δυστυχῶς ἡ νομιζομένη προοδευτικὴ πεποίθησίς του ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ἐλευθερίας ὑπῆρξε καὶ ἐνταῦθα ὀλιγοχρόνιος, διότι τῷ δευτέρῳ ἔτει (1798) ἐκινήθη ῥωσσοθωμανικὸς στόλος διὰ νὰ ἐκβάλῃ τοὺς Γάλλους ἀπὸ τὴν Ἑπτάνησον, τοὺς ὁποίους μετὰ τεσσάρων μηνῶν πολιορκίαν τῆς Κερκύρας ἀπέβαλε διὰ συνθήκης· ὠνομάζετο δὲ, τοῦ μὲν ῥωσσικοῦ στόλου ὁ ναύαρχος Οὐσακὼφ, τοῦ δὲ ὀθωμανικοῦ, Καδὶρ-βεΐς. Ἡ νεοσχηματισθεῖσα ἤδη Κυβέρνησις, οὖσα πάντῃ ἐναντία τῆς πρώτης, ἐπέφερεν, ὡς ἦν ἑπόμενον, οὐκ ὀλίγον φόβον καὶ ἀπέχθειαν εἰς τοὺς δημοκρατοφρονοῦντας, τύχῃ δὲ ἀγαθῇ, οἱ Ῥῶσσοι ἐδείχθησαν συμπαθητικοὶ πρὸς τοὺς ὁμοθρήσκους των Ἕλληνας· ἐὰν, κατὰ δυστυχίαν, ὑπῆρχον μόνον Τοῦρκοι, ἔμελλε τότε νὰ γένῃ τρομερὰ κατὰ τῶν Ἑπταννησίων καταδρομή· τοιοῦτος γενικὸς φόβος ἠνάγκασε καὶ τὸν Περραιβὸν νὰ ῥίψῃ καὶ πυρπολήσῃ εἰς τὸν φοῦρνον ἅπαντα τὰ δευτεροτυπωθέντα ᾄσματα τοῦ Ῥήγα ὁμοῦ καὶ τὸ ἰδικόν του, καὶ ν' ἀκολουθήσῃ διαγωγὴν σύμφωνον πρὸς τὴν νέαν Κυβέρνησιν, φερόμενος, δηλαδὴ κατὰ τὸ φέρον· ἀλλὰ μ' ὅλην τὴν προφύλαξιν καὶ ἥσυχον διαγωγήν του, δὲν ἠδυνήθη ν' ἀποφύγῃ τὸ ἰοβόλον ὅπλον τῆς συκοφαντίας χαιρεκάκων τινῶν καὶ χαμερπῶν· χάρις δὲ εἰς τὸν ἐν Κερκύρᾳ Ῥῶσσον Πρέσβυν, Ἐλευθέριον Μπενάκην τὸν ἐκ Καλαμάτας τῆς Πελοποννήσου, ὡσαύτως καὶ εἰς τὸν γραμματέα τοῦ Ῥώσσου Ναυάρ-

(α) Εὗρον αὐτὸ ἤδη ἐν Ἀθήναις τετυπωμένον μετὰ διαφόρων ἄλλων ᾀσμάτων, ἀλλὰ παρηλλαγμένον εἰς πολλὰ μέρη, ὡς καὶ διάφορα ἄλλα· διὸ τὸ ἀντέγραψα κατὰ τὴν πρώτην του ποίησιν.

χου, Γεώργιον Παλατῖνον, Κεφαλλῆνα, οἵτινες οὐ μόνον ἀπὸ πάσης ποινῆς τὸν ἀπήλλαξαν, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐσύστησαν ὡς ἀφωσιωμένον εἰς τὸ ῥωσσικὸν Κράτος, καὶ οὕτως ἐτιμήθη ἑπομένως μὲ βαθμὸν Μαγιόρου (ταγματάρχου) εἰς στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν. Παραλείπονται τὰ περαιτέρω ἐνταῦθα ὡς μὴ ἀνήκοντα κυρίως εἰς τὴν βιογραφίαν τοῦ Ῥήγα, ἀλλ' εἰς τὸν συνέταιρόν του τὸν πραγματοποιήσαντα ἑπομένως μετὰ πολυχρονίων ἀτρύτων κόπων, τρομερῶν κινδύνων πολεμικῶν, καὶ πολιτικῶν τοὺς πατριωτικοὺς σκοποὺς μέχρι τέλους.

Ἰδοὺ καὶ τὸ προμνησθὲν ᾆσμα.

Τί καρτερεῖτε, φίλοι, καὶ ἀδελφοί;
Τί δὲν κινεῖτε γλῶσσαν, καρδιὰν, σπαθί;
'Σὰν ἀετ' ἂς πετάξωμεν,
Βαρβάρους νὰ σπαράξωμεν·
Πατρὶς, σταυρὸς, τυράνν' χαμὸς,
Ταῦτα νὰ ἦναι παρόλα·
Σκλάβοι σεῖς πλέον μὴ καταδέχεσθε,
Μήτε νὰ ἦσθε, μήτε νὰ λέγεσθε,
ἀνδρεῖα παλληκάρια,
σοφῶν ἀνδρῶν κλωνάρια.
Λοιπὸν ὀμόστε, καὶ ξεσπαθῶστε
Γιὰ τὴν γλυκειά μας πατρίδα.
Ὁ Λεωνίδας, καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς,
Ἐπαμινώνδας, κὶ αὐτὸς ὁ Περικλῆς,
προπάτορές μας εἶν' αὐτοὶ
ὅλος ὁ κόσμος ἐκφωνεῖ·
Λοιπὸν θαῤῥεῖτε, κὶ ἀνδρειωθῆτε
Γιὰ τὴν γλυκειά μας πατρίδα.

Πατρίς μᾶς κράζει, ἐλᾶτ' ἂς δράμωμεν
Σάλπιγξ φωνάζει, νίκας νὰ κάμωμεν,
ἰδοὺ καιρὸς ὁπ' ἔφθασεν
ἡμέρα δόξης ἔλαμψε·
Λοιπὸν ὁμόστε, καὶ ξεσπαθῶστε
Γιὰ τὴν γλυκειά μας πατρίδα·
Ὦ παμφιλτάτη Ἑλλὰς πατρίδα μας,
Γιὰ ἰδὲς τὸν ζῆλον, καὶ προθυμίαν μας·
γυμνὰ σπαθιὰ βαστάζομεν,
ὅλ' ὁμοφώνως κράζομεν,
Νὰ ζῇ, νὰ ζῇ, καὶ τρὶς νὰ ζῇ
φίλη πατρὶς, καὶ τὸ γένος.

Συνομιλῶν ἐν Κερκύρᾳ μετὰ τοῦ ἀοιδίμου Α. Ψαλίδα διδασκάλου τῶν Ἰωαννίνων περὶ τῶν συμβάντων τοῦ Ῥήγα ἤκουσα παρ' αὐτοῦ ὅτι ὁ Ἀλῆ Πασᾶς, μαθὼν τὴν ἀποστολὴν τοῦ Ῥήγα εἰς τὸν ἐν Βελεγραδίῳ Πασᾶν, ἔγραψε μ' ἐπίτηδες ταχυδρόμου πρὸς αὐτὸν παρακαλῶν νὰ τῷ κάμῃ τὴν χάριν πέμπων αὐτὸν εἰς Ἰωάννινα, αὐτὸς δὲ ὑπέσχετο νὰ τὸν διευθύνῃ ἀσφαλῶς εἰς τὸν Σουλτάνον· ἀλλ' ὁ Πασᾶς πρὸς ἀποφυγὴν τῆς σουλτανικῆς ὀργῆς, καὶ διατήρησιν τῆς ἀτομικῆς φιλίας τοῦ Φαλάριδος τῆς Ἠπείρου, ἀπήντησε προσποιούμενος καὶ λυπούμενος δῆθεν, ὅτι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ῥήγα ἔλαβε τὸ γράμμα του. Περίεργος ἡ ὑπόθεσις αὕτη· ὁ Φάλαρις ἆράγε αὐθόρμητος, ἢ ἑτεροκίνητος ἔπραξε τοῦτο; Ἐὰν τὸ πρῶτον, τοιοῦτον αἴσθημα δὲν ὑπῆρχεν εἰς τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ· εἰ δὲ τὸ δεύτερον, καὶ τίς ἐκ τῶν εὐνοϊκῶν του ἐτόλμα νὰ προτείνῃ γρῦ ὑπὲρ τοῦ Ῥήγα, γινώσκων ἀλανθάστως τὴν δολιότητα καὶ ἀπιστίαν τοῦ τυράννου;

Ὁ τολμήσας καὶ ἐρεθίσας αὐτὸν νὰ ζητήσῃ τὸν Ῥήγαν ὡς ἀναγκαῖον δῆθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του, ὑπῆρξε Κυρίτζης τις ἰατρὸς Ἰωαννίτης, μαθητὴς χρηματίσας τοῦ Πέτρου Φράγκ ἐν Βιέννῃ, καὶ μέλος τῆς ἑταιρίας· ἀλλ' ὁ ἐνταῦθα ὑπὲρ πατρίδος ζῆλός του διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ Ῥήγα δὲν εἶχε σύντροφον τὴν φρόνησιν, διότι ἐφαντάσθη νὰ συνδυάσῃ τὸν ἀνθρακέα μὲ τὸν κναφέα, πρὶν προσυσκεφθῇ ὅτι, μήτε ὁ πρῶτος, μήτε ὁ δεύτερος ἐπείθετο ν' ἀλλάξῃ τὸ φρόνημά του· διὸ φρονῶ ἐν πεποιθήσει ὅτι, εἰ μὲν ὁ Ῥήγας διευθύνετο εἰς τὸν Ἀλῆ Πασᾶν, ἐκεῖνοι, ὅσοι, εἴτε Ἕλληνες εἴτε Τοῦρκοι, ἤθελον τολμήσει νὰ τὸν καλημερίσωσιν, ἔμελλον νὰ λάβωσιν εἰς ἀνταμοιβὴν τὴν ἀγχόνην, ἢ τὴν ποδοθραυσίαν, ἤ, κατ' ἐπιείκειαν, τὴν ποδοκάκκην. Τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ἐνθυμεῖται ἀκούσας ἐν Ἰωαννίνοις καὶ ὁ ἀξιοσέβαστος καὶ παλαιὸς φίλος μου Κ. Ἀσώπιος, ἀλλὰ μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι Κ. Δούκας, ὁ Κωφὸς, γραμματεὺς τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, καὶ οὐχὶ ὁ ῥηθεὶς Κυρίτζης παρεκίνησε τὸν Πασᾶν πρὸς τοῦτο, καὶ ὅτι κυρίως ἐζήτει δῆθεν ὡς πάσχων τὸν ἀξιόλογον ἰατρὸν Δημήτριον Ζηκαῖον, συνέταιρον καὶ συγκατάδικον μετὰ τοῦ Ῥήγα· δυσκολεύομαι ὅμως νὰ πιστεύσω ὅτι ὁ Δούκας ὑπέπεσεν εἰς τόσην ἀπάτην, ἐνῷ οὔτε τὸ παραμικρὸν νεῦμα τοῦ Φαλάριδος τὸν ἐλάνθανε· καὶ ὁ κύριος προσέτι Α Λιδωρίκης, αὐλικὸς ὢν τότε καὶ εὐνοούμενος, ἐρωτηθεὶς ἤδη ὡμολόγησε τὴν προσπάθειαν τοῦ Πασᾶ ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τοῦ Ῥήγα. Ἀπὸ ἄπειρα τοιαῦτα παράνομα παραδείγματα τοῦ Φαλάριδος καταχωρίζομεν ἐνταῦθα καὶ τὸ κατωτέρω ἀνέκδοτον, ὡς κατάλληλον πρὸς γνῶσιν καὶ κρίσιν τοῦ ἀναγνώστου.

Πολιορκουμένου τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ εἰς Ἰωάννινα κατὰ τὸ

1821 ὑπὸ τῶν σουλτανικῶν στρατευμάτων, ἐνεφανίσθησαν πρὸς ἐπικουρίαν του ὑπὲρτοὺς τριακοσίους Σουλιώτας,ἀντικρὺ ἐπίτινα ῥάχιν Κ ο σ μ η ρ ὰ ν λεγομένην,καὶ ἤρξαντο πυροβολεῖν· ὁ Πασᾶς περιστοιχούμενος ὑπὸ πολλῶν δούλων, προσέτι δὲ καὶ πέντε ὁμήρων Σουλιωτῶν, ἀνέβη εἰς τὸ ὑπερῷον τῶν μεγάρων του πρὸς περισσοτέραν περιέργειαν· ἀλλὰ παραδόξως στρέψας τὸ πρόσωπόν του πρὸς τὸ στρατόπεδον, ὑψώσας τὰς χεῖράς του ἀπέδιδε συνεχεῖς σφακέλους λέγων· «ναλὲτ, ναλὲτ, (ἀνάθεμα, ἀνάθεμα) νὰ ἔχῃς Σουλτὰν Μαχμοὺτ ὅπου κατατρέχεις τοὺς πιστοὺς Μωαμεθανοὺς, καὶ τοὺς κατήντησες νὰ ζητοῦν βοήθειαν ἀπὸ ἀλλοπίστους, καὶ δὲν βλέπεις ὁποῦ αὐτοὶ ἐσήκωσαν κεφάλι κατὰ τῆς Τουρκιᾶς.» Ταύτην τὴν μαρτυρίαν ἔλαβον παρὰ τοῦ ἐνταῦθα ἀξιοτίμου συνταγματάρχου Ναστούλη Δαγκλῆ ἑνὸς τῶν πέντε ὁμήρων ὄντος τότε,ἀκούσαντος τοῦ ἰδίου Πασᾶ εἰπόντος τοὺς ἀνωτέρω λόγους.

Τοιαῦτα ὑπῆρξαν, ὁ βίος, αἱ πράξεις καὶ τὸ τέλος τοῦ πρωταγωνιστοῦ καὶ πρωτομάρτυρος τῆς πατρίδος, ἐξ ὧν τὰ μὲν κατ' ἐπανάληψιν ἰδίοις ὀφθαλμοῖς εἶδον, καὶ ἀτομικῶς ἐδοκίμασα, τὰ δὲ παρὰ τοῦ ἰδίου πολλάκις ἤκουσα, τὰ δὲ μετὰ ταῦτα παρ' ἀξιοπίστων ἐπληροφορήθην· ἱκανὰ, νομίζω, καίπερ ὀλίγα, νὰ διεγείρωσι τὴν πρὸς αὐτὸν ἀγάπην, καὶ ἔπαινον τῶν μεταγενεστέρων ὁμογενῶν· ἀλλ' ἐὰν εἴχομεν ὅλα τὰ πατριωτικὰ πονήματά του, τὸν θαυμασιώτατον δηλαδὴ ὀ ρ γ α ν ι σ μ ὸ ν τὸν συνταχθέντα ὑπ'αὐτοῦ καὶ δοθένταεἰς τὸν Πασβάνογλουν, ὁμοῦ δὲ καὶ τὰ ἔγγραφα σχέδια δι'ὧν ἐδικαιολόγει τὴν ἀποστασίαν του, προσέτι δὲ τὰ τρία σημαντικὰ ἔγγραφα πρὸς τὸν μέγαν Ναπολέοντα, καὶ ἄλλα ἀλληλόγραφα πρὸς διάφορα ἐπίσημα ἄτομα, ἤθελον βεβαίως λάβει οἱ ἀ-

ναγνῶσται πολὺ καθαρωτέραν γνῶσιν τῆς μεγαλονοίας, καὶ τῶν ὑψηλῶν προτερημάτων τοῦ μεγάλου ἐκείνου ἀνδρός· ἀλλὰ ταῦτα πάντα καὶ τὸν ἀθάνατον ὁμοῦ πρωταγωνιστήν μας, ὡς καταιγὶς σφοδροτάτη ἠφάνισεν ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς ἡ προδοσία καὶ ἡ πολιτική, οὐχὶ δὲ χριστιανική, τῆς Αὐστρίας καταδρομή· τὸ ἱερὸν ὅμως, καὶ οὐράνιον ὑπὲρ πατρίδος φρόνημά του δὲν ἐξηλείφθη, ἀλλὰ μετεδόθη εἰς τὰς καρδίας τῶν ὁμογενῶν του, ἐθέρμανεν αὐτὰς καὶ τὰς ἐκίνησεν ἐν προσφόρῳ καιρῷ εἰς τὸν μέγαν ἀγῶνα· μυριάδες τῷ ὄντι, ὡς προεῤῥέθη, κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ἐθυσιάσθησαν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος, ἀλλ' οἱ μεταγενέστεροι παρεπόμενοι εἰς τὰ παραδείγματά των, ἐπικαλούμενοι καὶ τὴν ἐξ ὕψους βοήθειαν ἐπραγματοποίησαν ἐνθέρμως τὰς ἱερὰς συμβουλάς των.

Ἐθυσιάσθη μὲν ὁ ἀρχηγέτης τῆς ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας κατὰ τὸ **1797** ἔτος, φέρων ἡλικίαν μόλις τριάκοντα πέντε ἐτῶν, ἀλλ' ἔμειναν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν συνεταίρων καὶ ὁμογενῶν του ἐντετυπωμένα καὶ ζωηρὰ τὰ παραδείγματά του, αἱ θεῖαι συμβουλαί του, τὰ ἐνθουσιαστικὰ ᾄσματά του, ἅπερ ἐδίδαξαν αὐτοὺς τὴν ὑπομονήν, τὴν ἐνθύμησιν, καὶ τὴν ἐπιθυμίαν πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ἐπὶ τοῦ θανάτου ἐκφρασθείσης προφητείας του, διότι κατὰ μὲν τὸ **1812** παραγκωνίσαντες τὴν ὑπομονήν, ἀνακαλέσαντες τὴν ἐνθύμησιν, ὠθούμενοι ὑπὸ τῆς καθ' ἡμέραν αὐξανομένης ἐπιθυμίας τῆς ἐλευθερίας τῆς πατρίδος ἐσχημάτισαν μετὰ δεκαπενταετίαν δευτέραν ἑταιρείαν· κατὰ δὲ τὸ **1821** ἀνέλαβον ἀποφασιστικῶς τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα, ᾄδοντες ὁμοθυμαδὸν τὸν θούριον ὕμνον.

» Ὡς πότε παλληκάρια νὰ ζῶμεν 'ς τὰ στενά,
μονάχοι σὰν λιοντάρια, 'ς ταῖς ῥάχαις 'ς τὰ βουνά ;

» κάλλιο 'ναι μιᾶς ὥρας ἐλεύθερη ζωὴ
παρὰ σαράντα χρόνους σκλαβιὰ καὶ φυλακή· κτλ.

Ὁ φίλος μου Κ. Ἀσώπιος πρὸ πολλοῦ ἀναγνοὺς ἔν τινι γερμανικῷ συγγράμματι τὸ κατωτέρω ἑξάστιχον, ἰδὼν δ' αὐτὸ προσφυὲς καὶ ἀναγκαῖον πρὸς γνῶσιν τῶν ὁμογενῶν, μ' ἐσυμβούλευσε νὰ τὸ καταχωρίσω ἐνταῦθα. Τοιαύτας τῷ ὄντι εὐεργεσίας καὶ ὑψηλὰς ἰδέας τῶν φιλελλήνων ἀλλοεθνῶν ὀφείλομεν νὰ σεβώμεθα ἐν βαθείᾳ εὐγνωμοσύνῃ.

Εἰς τὸν Ῥήγαν καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ ἀπολωλότας·

ἐπιτύμβιον ὑπὸ Εἰρηναίου Θειρσίου·

Οὗτοι ἐλευθερίην θηρώμενοι ἀγλαόμορφον,
Εὗρον ἐνὶ ξυλόχοις ὀκρυόεντα μόρον·
Χαίρετε θηρευταὶ κοιμώμενοι, εἰσόκεν ἠὼς
Ἔλθῃ ἀπ' Ὀλύμπου λαμπάδ' ἀνισχομένη.
Καὶ τότ' ἐγειρόμενοι πολίων βρόμῳόρνυμενάων,
Δαίμονες εἰς ἄγραν σπεύδετ' ἀλεξίκακον.

Ἐνταῦθα κρίνω ἁρμόδιον τὴν ἑπομένην παρατήρησίν μου.

Ὁ μὲν Ῥήγας, διὰ νὰ ἐκτελέσῃ ἐπιτυχῶς τὰ ὑπὲρ πατρίδος κινήματά του, κατέπεισε τὸν μέγαν Ναπολέοντα νὰ πέμψῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα εἴκοσι χιλιάδων στρατὸν, στρατὸν γεγυμνασμένον, ἀτρόμητον, φιλελεύθερον, καὶ μηδενὸς τῶν ἀναγκαίων δεόμενον. Τοιαύτη σημαντικὴ δύναμις εἰσελθοῦσα εἰς τὴν ἑλλάδα, καὶ συσσωματωθεῖσα μετὰ τῶν Ἑλληνικῶν ὅπλων ἀναμφιβόλως ἔμελλε νὰ καταστρέψῃ τὸ ὀθωμανικὸν Κράτος· ἀλλὰ, δυστυχῶς, προδοθεῖσα, ἀπέτυχεν· ἡ δὲ ἐπανάστασις τῶν Ἑλλήνων, καί τοι ἀπροφυλάκτως διοργανισθεῖσα, στερουμένη στρατοῦ, ὅπλων, τροφῶν, πολεμεφοδίων, χρημάτων, θαλασ-

σίων δυνάμεων, ἀλλοεθνοῦς ἐπικουρίας, κατατρεχομένη δὲ μάλιστα, καὶ προδιδομένη εἰς τὸν Σουλτάνον ὑπό τινων ἰσχυρῶν τῆς Εὐρώπης δυνάμεων, ἐπέτυχε.

Πρὸς περισσοτέραν ἐπιβεβαίωσιν τῆς ῥηθείσης διαγωγῆς τῶν Εὐρωπαίων κατὰ τῶν Ἑλλήνων καταχωρίζεται τὸ ἑπόμενον, καὶ εἰσέτι ἀνέκδοτον. Δύο περιηγηταὶ Ἄγγλοι ἀποβάντες κατὰ τὸ 1822 ἔτος εἰς τὸ φρούριον Ῥινιάσσης (α) χάριν περιεργείας, ἢ πολιτικοῦ, πιθανὸν, σκοποῦ, ἐγνωρίσθησαν μὲ τὸν φρούραρχον Περῥαιβὸν, μετὰ δὲ δίωρον σχεδὸν συνομιλίαν ἐπαραπονήθη ὁ φρούραρχος διὰ τὴν ἀπροσδόκητον διαγωγὴν τῶν Εὐρωπαίων κατὰ τῶν Ἑλλήνων· « ἔχετε δίκαιον, ἀπεκρίθησαν, νὰ παραπονῆσθε, σᾶς λέγομεν δὲ πρὸς τούτοις ὡς βέβαιον, ἴσως δὲ πρὸς ὑμᾶς εἰσέτι ἄγνωστον, ὅτι, ἐὰν ὁ Σουλτάνος ἐπείθετο εἰς τὰς συνεχεῖς συμβουλὰς, καὶ ἐρεθισμοὺς Εὐρωπαίων τινῶν κατὰ τῶν Ἑλλήνων, ἀναμφιβόλως ἠθέλετε πάθει καὶ ὑμεῖς, ὅπερ ἔπαθεν ὁ Ἀλῆ Πασᾶς· ἀλλ' ὁ θεὸς σᾶς ἔσωσε· διατηρήσατε ὅμως τὴν ἕνωσιν καὶ ἀνδρίαν σας, καὶ ἐλπίζομεν νὰ ἀξιωθῆτε ἐπὶ τέλους τῆς εὐρωπαϊκῆς συμπαθείας· » ταῦτα εἰπόντες, χαρίσαντες καὶ τέσσαρες σάκκους πλήρεις παξιμαδίου, καὶ δώδεκα βαυκάλια οἰνοπνεύματος εἰς τὸν φρούραρχον ἀπέπλευσαν.

Περαίνω ἤδη τὴν βιογραφίαν τοῦ Ῥήγα μὲ τὸν ἑξῆς ἐπίλογον.

Θεῖος ἄραγε προορισμὸς, ἢ ἀνθρώπινος παραλογισμὸς

(α) Καὶ ἀλλαχοῦ εἴρηται ὅτι τὸ φρούριον Ῥινιάσσης κεῖται μεταξὺ Πρεβέζης καὶ Πάργας ἐπί τινος λόφου, ἐν ταῖς ὑπωρείαις τοῦ ὁποίου ὑπῆρχεν ἡ πόλις Ἐλάτρεια, καὶ Ἐλάτια ὑπὸ Στράβωνος λεγομένη.

ἀνέτρεψε τὰ πρῶτα, καὶ διεύθυνε τὰ δεύτερα ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας τῶν Ἑλλήνων σχέδια ; Ἀφ' οὗ τὰ δεύτερα, φυσικῶς ἀδύνατα ὄντα, δυνατὰ εἰς ἡμᾶς τοὺς ὀλιγοπίστους ὁ θεὸς ἐποίησε, δυνάμεθα πλέον νὰ φανῶμεν ὀλιγόπιστοι εἰς τὰ προσεχῆ μέλλοντα ; Μήτοι ὁ Παντοδύναμος ἀπεφάσισε νὰ ἐλευθερώσῃ τὸ ἓν δέκατον τῶν λατρευτῶν του, τὰ δὲ ἐννέα δέκατα ν' ἀφήσῃ ὑπὸ ζυγόν ; ἄπαγε τῆς βλασφημίας. Τὸ ζήτημα τοῦτο ἀφίνω νὰ λύσωσιν ἄλλοι γνώσεις ἀκριβεστέρας ἔχοντες τῶν τε θείων καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων· ἐγὼ δὲ μὴ δυνάμενος νὰ ἐρευνήσω τὰ κατ' ἐμὲ ἀνεξερεύνητα στηρίξω τὴν πεποίθησίν μου ἐπὶ τὸ θεῖον ῥητόν· «ὡς τῷ Κυρίῳ ἔδοξεν, οὕτω καὶ ἐγένετο·»

Ὀφείλω ἐπὶ τέλους νὰ παρακαλέσω τοὺς ὁμογενεῖς ἀναγνώστας, κυρίως δὲ τοὺς πεπαιδευμένους, νὰ μὲ συγχωρήσωσιν εἴπερ ἀνωμάλως ἐξέθηκα τὴν βιογραφίαν, μεταχειρισθεὶς ἐξ ἀγνοίας τὰ πρωθύστερα, ὑστερόπρωτα, ἢ ἀκυρολεξίας, ἢ ἀσυνταξίας, ἢ φράσιν ἀπᾴδουσαν πρὸς τὴν συνήθη· ἦτο, νομίζω, φυσικῶς δύσκολον, ἵνα μὴ εἴπω ἀδύνατον, εἰς ἑνὸς κεφαλὴν πρὸ ἑβδομήκοντα ἐτῶν διδαχθέντος τὴν ἀρχαίαν γλῶσσάν του, μὴ μελετήσαντος αὐτὴν ἔκτοτε κατὰ συνέχειαν ἐν ἡσυχίᾳ καὶ ἀναπαύσει, ἐξ ἐναντίας δὲ ἐφορμήσαντος ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας εἰς κινδυνώδη καὶ πολυχρόνιον πάλην ὑπὲρ τοῦ ἐθνικοῦ συμφέροντος, νὰ μείνῃ ὑγιὲς τὸ μνημονικὸν τῆς τότε μαθήσεώς του.

Πεπεισμένος λοιπὸν εἰς τὴν ὀρθὴν κρίσιν καὶ συμπάθειαν τῶν ὁμογενῶν μου ὑποσημειοῦμαι

ΧΡ. ΠΕΡΡΑΙΒΟΣ.

ΑΡΧΑΙΟΤΕΡΑΙ ΑΠΟΠΕΙΡΑΙ

ΠΕΡΙ

ΒΕΛΤΙΩΣΕΩΣ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ.

Ἅπαντες οἱ Ἕλληνες, νέοι καὶ γέροντες, ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες, μνημονεύουσι μὲ σέβας πολλάκις ἐκ παραδόσεως τὸ ὄνομα τοῦ Ἱεροκήρυκος Κοσμᾶ, συνεχέστερον δὲ ἀκούει τις τὸ ὄνομά του εἰς τὴν Μακεδονίαν, Θεσσαλίαν καὶ Ἤπειρον, ὅπου ἐν γένει εὐφημοῦσι τὸν ἄνδρα ὡς ἅγιον καὶ προφητικόν. Ὁ σκοπός μου ἐνταῦθα δὲν ἀποβλέπει νὰ περιγράψω προγνωστικὰς καὶ ἀτομικὰς προῤῥήσεις τοῦ Ἱεροκήρυκος, τὰς ὁποίας σήμερον οἱ πλεῖστοι μὲ αὔξησιν καὶ παραλογίαν λέγουσι καὶ πιστεύουσιν, ἀλλὰ νὰ κοινοποιήσω τὸ οὐσιῶδες καὶ ὑψηλὸν αἴσθημά του, ὑπὲρ οὗ ἐσυγκινήθη, καὶ ὑπὲρ οὗ ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον, ὡς ἐκ τῶν ῥηθησομένων λόγων του γνωσθήσεται.

Ὁ ἅγιος Κοσμᾶς (α) ὢν ἐκ φύσεως φιλομαθής, ἔχων δὲ κλίσιν πρὸς τὸ μοναδικὸν σχῆμα, καὶ μὴ δυνάμενος ἢ μὴ εὐαρεστούμενος, πιθανὸν, ν' ἀπολαύσῃ τὸ ποθούμενον εἰς ἄλλο μέρος τῆς Ἑλλάδος, ὑπῆγεν εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος, ὅπου ἀφωσιώθη εἰς τὴν μάθησιν τῶν γραμμάτων, ἐνδυθεὶς πρῶτον τὸ καλογηρικὸν σχῆμα. Κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν ἐσχολάρχει εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος καὶ ὁ σοφὸς Εὐγένιος ὁ Κερκυραῖος, τοῦ ὁποίου ἀκροατὴς, ὡς ἠκούσαμεν, ἐχρημάτισε καὶ ὁ Κοσμᾶς. Κατὰ τὴν αὐτὴν δ' ἐποχὴν

(α) Ἡ Πατρίς του ὑπῆρχε τὸ χωρίον Μονοδένδρι, ἀνῆκον εἰς τὸν δῆμον Ἀπόκορον, καὶ ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Μεσολογγίου.

ὁμὰς μαθητῶν τοῦ Εὐγενίου, συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ Κοσμᾶ, βλέπουσα τὴν πολλὴν ἀμάθειαν τοῦ Ἔθνους των καὶ τὸν ἐξ αὐτῆς ἐπαπειλούμενον κίνδυνον εἴς τε τὴν ὀρθοδοξίαν καὶ τὸν ἐθνισμὸν, συνεφώνησεν ὁμοθυμαδὸν καὶ ἐν ὀνόματι τῆς ἁγίας Τριάδος νὰ βοηθήσῃ τὸ ἔθνος διὰ τῆς μαθήσεως τῶν γραμμάτων, ὅθεν ἔδραμεν ἕκαστος νὰ εὕρῃ θέσιν κατάλληλον καὶ ἰσχυρὰν πρὸς βοήθειαν τῆς Πατρίδος, ἀρχιερατικὴν δηλαδὴ καὶ διδασκαλικήν· ἐκ δὲ τοῦ ποσοῦ τῆς ὁμάδος (ἧς τὸν ἀριθμὸν ἀγνοῶ) ἓξ μόνον διεδιβάσθησαν εἰς Θεσσαλίαν καὶ Μακεδονίαν, οἱ μὲν δύο ὑπῆρχον διδάσκαλοι, ὁ Ἰ. Πέτζαρης καὶ ὁ Γ. Τρικκεὺς, οὓς καὶ ἐν τῇ βιογραφίᾳ τοῦ Ῥήγα ἀνέφερον, ὁ δὲ τρίτος ὑπῆρχεν Ἀρχιερεὺς, Διονύσιος καλούμενος, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Πλαταμῶνος, οὓς καὶ προσωπικῶς ἐγνώρισα, οἱ δὲ ἄλλοι δύο κατεῖχον θέσεις Ἀρχιερατικὰς ἐν Μακεδονίᾳ, ὁ μὲν εἰς τὴν Ἐπαρχίαν Καστορίας, ὁ δὲ εἰς τὴν τῆς Καμπανίας. Μέλος τῆς ἀνωτέρω ὁμάδος ὑπῆρχε καὶ ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος ἱεροκήρυξ ἅγιος Κοσμᾶς, ὅστις ὑπεσχέθη εἰς τοὺς συνεταίρους του νὰ γένῃ Ἱεροκήρυξ εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ, διὰ νὰ φανῇ ἱκανὸς εἰς τὸ θεῖον αὐτὸ ἔργον, τοὺς ἐπαρακάλεσε νὰ τὸν ἀφήσωσι δύο τοὐλάχιστον ἔτη εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος, ὅπως μελετήσῃ ἀκριβῶς τὰς ἁγίας γραφάς. Τοῦτο ὠφέλησε τὰ μέγιστα εἰς τὸ Ἔθνος, διότι καὶ ὁ Κοσμᾶς ἐφωτίσθη, καὶ αἱ ἱεραὶ διδαχαί του ὡς θεόπνευστοι ὑπὸ τῶν συνεταίρων του Ἀρχιερέων καὶ διδασκάλων ἐπεκυροῦντο εἰς τὸ Ἔθνος. Εἰσελθὼν λοιπὸν εἰς Θεσσαλίαν, καὶ πληροφορηθεὶς παρὰ τῶν συνεταίρων τὰ ἐλαττώματα καὶ ἁμαρτήματα τῶν ὁμογενῶν του, ἤλεγξεν αὐτοὺς μὲ τόσην ἐπιτηδειότητα καὶ πειθὼ, ὥστ' ἐπροξένησε βαθεῖαν

ἐντύπωσιν καὶ φόβον εἰς τὰς ψυχὰς τοῦ λαοῦ. Ὁ πολυτελὴς ἱματισμὸς τῶν γυναικῶν, τὰ ἐπὶ κεφαλῆς καὶ ἐπὶ τοῦ στήθους αὐτῶν πολυάριθμα καὶ πολυειδῆ χρυσάργυρα νομίσματα ἠρέθισαν τὸν Ἱεροκήρυκα νὰ τ' ἀποδείξῃ διὰ τῆς θείας γραφῆς ὡς πηγὴν ψυχικῆς καὶ σωματικῆς διαφθορᾶς· πεισθεῖσαι δὲ αἱ γυναῖκες τὰ κατήργησαν ἀνυπερθέτως, ἐπειδὴ ὑπέλαβον τὴν διδαχὴν αὐτοῦ ὡς θείαν ἐντολήν.

Διασπαρεῖσα ἡ φήμη τοῦ ἁγίου Κοσμᾶ εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ἑλλάδος προὐξένησε θαυμασμὸν καὶ ἄκραν ἐπιθυμίαν εἰς ὅλας τὰς Ἐπαρχίας, τίς δηλαδὴ πρώτη ἐξ αὐτῶν νὰ δεχθῇ καὶ ἀκούσῃ τὰς Ἱερὰς διδαχάς του· ὅθεν ἐξήρχοντο ἅπαντες σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις, νέοι καὶ γέροντες εἰς προϋπάντησιν, ἀσπαζόμενοι εὐσεβάστως τὰς χεῖρας, τὰ πενιχρὰ ἱμάτια καὶ τοὺς πόδας του· ὁ δὲ Ἱεροκήρυξ, ὅταν ἔβλεπε πολὺν λαὸν ἐκ διαφόρων χωρίων συνηθροισμένον καὶ παρακολουθοῦντα, διὰ νὰ ἀπαλλάξῃ αὐτὸν ἀπὸ τὸν κόπον, ἑαυτὸν δὲ ἀπὸ τὴν εἰς ἕκαστον χωρίον ἐπίσκεψιν, ἐτίθετο εἴς τι εὐρὺ πεδίον καὶ ἐδίδασκεν αὐτὸν ἐπὶ δυσὶ καὶ τρισὶν ἡμέραις· οὕτω δὴ περιφερόμενος ἔφθασεν εἰς τὰ χωρία τοῦ Σουλλίου, καὶ ἑπομένως εἰς τὴν Πάργαν, ἡ δὲ Πάργα διετέλει τότε ὑπὸ τὴν Ἀριστοκρατίαν τῶν Ἑνετῶν. Ἰδὼν ὁ Ἅγιος Κοσμᾶς ὑπὲρ τοὺς δέκα ἱεροὺς ναοὺς ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ φρουρίου, κατοίκους δὲ μόλις τεσσάρων χιλιάδων ψυχάς, πεπεισμένος ὅτι ἀναπνέει ἐλευθέραν ἀτμοσφαῖραν ἀπεφάσισε νὰ ἐκφρασθῇ ἐντονώτερα καὶ σοβαρώτερα ἐνταῦθα, ἢ εἰς τὸ Ὀθωμανικὸν Κράτος. Ἰδοὺ δὲ τὸ κυριώτερον μέρος τῆς διδαχῆς του, τὸ ὁποῖον παρὰ διαφόρων γερόντων Παργίων πολλάκις ἐκ συμφώνου ἐπληροφορήθημεν.

« Εὐλογημένοι χριστιανοί, αἱ πολλαὶ ἐκκλησίαι οὔτε διατηροῦν, οὔτε ἐνισχύουν τὴν πίστιν μας ὅσον καὶ ὅπως δεῖ, εἰμὲν οἱ εἰς τὸν Θεὸν πιστεύοντες δὲν εἶναι φωτισμένοι ὑπό τε τῶν παλαιῶν καὶ νέων ἁγίων γραφῶν· ἡ πίστις μας δὲν ἐστερεώθη ἀπὸ ἀμαθεῖς ἁγίους, ἀλλὰ ἀπὸ σοφοὺς καὶ πεπαιδευμένους ἁγίους, οἵτινες καὶ τὰς ἁγίας γραφὰς ἀκριβῶς μᾶς ἐξήγησαν, καὶ διὰ θεοπνεύστων λόγων ἀρκούντως μᾶς ἐφώτισαν· σήμερον ὅμως, ἕνεκα τῶν ἐξ ἁμαρτιῶν μας συμπεσουσῶν δεινῶν περιστάσεων, λείπουσιν, ἢ τοὐλάχιστον εἰσὶ σπανιώτατοι τοιοῦτοι σοφοὶ καὶ ἐνάρετοι ἄνδρες, ὅπως διατηρήσωσιν ἀνεπηρεάστους τοὺς ὀρθοδόξους ὁμογενεῖς μας· διότι πῶς δύναται νὰ διατηρηθῇ ἀβλαβὲς τὸ ἔθνος μας κατά τε τὴν θρησκείαν καὶ ἐλευθερίαν, ὁπόταν ὁ ἱερὸς αὐτοῦ κλῆρος ἀγνοῇ κατὰ δυστυχίαν τῶν ἁγίων γραφῶν τὴν ἐξήγησιν, ἥτις ἐστὶ τὸ φῶς καὶ ἡ στερέωσις τῆς πίστεως; Ὅταν ἕνας ποιμὴν δὲν γνωρίζῃ τὸ θρεπτικὸν χόρτον διὰ τὸ ποίμνιόν του, δὲν θεραπεύῃ τὰ τυχόντα πάθη του, δὲν προφυλάττῃ αὐτὰ ἀπὸ ἄγρια θηρία καὶ κλέπτας, πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ διατηρηθῇ διὰ πολὺν καιρὸν ἐκεῖνο τὸ ποίμνιον; λοιπόν, τέκνα μου Πάργιοι, πρὸς διαφύλαξιν τῆς πίστεως, καὶ ἐλευθερίαν τῆς Πατρίδος, φροντίσατε νὰ συστήσητε ἀνυπερθέτως σχολεῖον Ἑλληνικόν, δι' οὗ γνώσονται τὰ τέκνα ὑμῶν ἅπερ ὑμεῖς ἀγνοεῖτε. »

Ἡ σοφὴ παραίνεσις τοῦ Ἱεροκήρυκος ἠρέθισε τοὺς Παργίους νὰ συστήσωσι σχολεῖον, ὡς καὶ εἰς διάφορα ἄλλα μέρη, αὐτὸς δὲ ἐξακολουθῶν τὸ ἔργον του, διερχόμενος ἀπὸ ἐπαρχίας εἰς ἐπαρχίαν, συνοδευόμενος ὑπὸ πολυαρίθμων ἀνδρογυναικοπαιδίων, εἰσῆλθεν εἰς τὰ Ἰωάννινα· ἐξελθὼν δὲ ἐκεῖθεν διευθύνθη πρὸς τὸ Τεπελένι,

πλησίον τοῦ ὁποίου ἐδίδασκε τοὺς λαοὺς ἐν τῷ ὑπαίθρῳ. Ἰδοῦσα ἡ μήτηρ τοῦ Βελῆ Βέϊ (α) ἀπὸ ἄνωθεν τοῦ φρουρίου, ἠρώτησε νὰ μάθῃ τὴν αἰτίαν τῆς ἀσυνειθίστου ἐκείνης συνάξεως τοῦ λαοῦ· μαθοῦσα δὲ ὅτι ἀσκητής τις χριστιανὸς διδάσκει τοὺς ὁμοπίστους του, ἔκραξεν ἀμέσως τὸν υἱόν της Βελῆν καὶ τὸν διέταξε νὰ ψήσῃ ἓν ἀρνίον, καὶ δύο κολλούραις ψωμὶ καὶ νὰ ὑπάγῃ, κατὰ τὸ τοπικὸν ἔθος, νὰ τὰ προσφέρῃ εἰς τὸν ἀσκητὴν χάριν φιλοξενίας, νὰ τὸν ἐρωτήσῃ δὲ συγχρόνως, ἐπειδὴ ὁ Κουρτ Πασᾶς τοῦ Βερατίου τὸν ἔκραξε πολλάκις νὰ ὑπάγῃ πρὸς αὐτὸν, αὐτὸς δὲ ὑποπτευόμενος κίνδυνον ζωῆς δὲν ὑπήκουσεν, ἐὰν δύναται νὰ δώσῃ ἤδη τὰ πιστὰ εἰς αὐτὸν, ἢ ν' ἀποφύγῃ τὴν συνέντευξίν του· ὁ δὲ ἅγιος Κοσμᾶς ἐρωτηθεὶς ἀπεκρίθη ὅτι δύναται νὰ ὑπάγῃ ἀφόβως πρὸς τὸν Κοὺρτ Πασᾶν, ὅστις θέλει τὸν δεχθῇ φιλικῶς, καὶ ἀφήσει μεθ' ἡμέρας ἐλεύθερον νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὰ ἴδια· πρὸς τούτοις τῷ εἶπε τὰ ἑξῆς· « Σὺ, Βέϊ, μετ' ὀλίγον καιρὸν θὰ γένῃς Πασᾶς τῶν Ἰωαννίνων, καὶ αὐθέντης ὅλης τῆς Ῥούμελης, καὶ μ' ἕνα λόγον μεγάλος ἄνθρωπος. Οἱ προφητικοὶ οὗτοι λόγοι ἐχαροποίησαν σφόδρα τὸν Βέϊν, ἀλλὰ καὶ τῷ ὄντι ἐπραγματοποιήθησαν ἑπομένως κατὰ τὴν προφητείαν. Ἐκεῖθεν διέβη εἰς τὸ Βεράτι, ἐδῶ ὅμως παύει πλέον τῆς ζωῆς του τὸ στάδιον, ἕνεκα τοῦ πρὸς αὐτὸν μίσους τῶν Ἑβραίων· α) διότι καταργηθείσης, ὡς προείρηται, ὑπ' αὐτοῦ τῆς πολυτελείας τῶν χριστιανῶν, ἔμειναν πλέον καὶ τὰ χρυσογαϊτανοσειρίτια τῶν Ἑβραίων ἀπώλητα· β) ὅσαι ἐμπορικαὶ ἀγοραὶ ἐγίνοντο καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα τὴν ἡμέραν τῆς Κυριακῆς ὁ ἀ-

(α) Τοῦ μετατaῦτα περιβοήτου Ἀλῆ Πασᾶ.

γιος Κοσμᾶς τὰς μετέθεσε τὸ σάββατον, διατηρήσας, κατὰ τὸν κανονισμὸν, τὴν ἀργίαν τῆς Κυριακῆς· ὅθεν οἱ Ἑβραῖοι δι' ἁδρᾶς χρηματοδοτήσεως πρὸς τὸν Πασᾶν τοῦ Βερατίου ἐξετέλεσαν τὸν φθονερὸν σκοπόν των, διότι ἔπεμψε τρεῖς στρατιώτας, οἵτινες ἐφόνευσαν τὸν Ἱεροκήρυκα διδάσκοντα ἐν τῷ ὑπαίθρῳ, παρὰ τὸ χωρίον Κωλυκόνταση καὶ κατὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Βοοῦσα πλησίον τοῦ Βερατίου.

Μετὰ τριάκοντα σχεδὸν ἔτη μάχην συγκροτήσας ὁ Ἀλῆ Πασᾶς κατὰ τοῦ Ἰμπραὴμ Πασᾶ, υἱοῦ τοῦ ἀποθανόντος Κούρτ Πασᾶ, ἐκυρίευσε τὴν ἐπικράτειάν του. Εἰσελθὼν δὲ εἰς τὸ Βεράτι ἠρώτησε νὰ μάθῃ ποῦ κεῖται ὁ τάφος τοῦ ἁγίου Κοσμᾶ, καὶ μαθὼν διέταξεν ἀμέσως νὰ ἐγερθῇ ναὸς ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ, ἐπροίκισε δ' ἐπομένως αὐτὸν μὲ ἱκανὰς γαίας καὶ ἓν χωρίον, τὴν δὲ κάραν του λαβὼν ὁ ἴδιος καὶ εἰς χρυσαργυρᾶν θήκην καταθέσας παρέδωκε τῇ συζύγῳ αὐτοῦ Βασιλικῇ, ἥτις διετήρει αὐτὴν μετὰ τῶν ἄλλων ἱερῶν εἰκόνων προσφέρουσα τὸ αὐτὸ σέβας.

Ἀνοίξας μιᾷ ἡμέρᾳ ὁ Α. Πασᾶς τὴν χρυσαργυροθήκην τοῦ Ἁγίου Κοσμᾶ, καὶ θεωρῶν ἀσκαρδαμυκτὶ τὴν κάραν του, παρόντων καὶ ἄλλων, εἶπε τὰ ἑξῆς· « ὦ ἁγία κεφαλὴ, τὰ ὅσα μοι εἶπες εἰς τὸ Τεπαλένι ὅλα μοι τὰ ἔδωκεν ὁ θεός· ἀληθινὰ εἶσαι ἅγιος καὶ ἀπὸ τὸν Θεὸν σταλμένος, λυποῦμαι ὅμως πολὺ, διότι δὲν ἐνθυμήθηκα νὰ σὲ ἐρωτήσω τότε καὶ ποῖον τέλος μέλλω νὰ λάβω.

Τοιοῦτον μαρτυρικὸν τέλος ἔλαβεν ὁ Ἅγιος Κοσμᾶς ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ πίστεως καὶ Πατρίδος, τὸ ὁποῖον καὶ δὲν τὸν ἐλάνθανεν· ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα ν' ἀρνηθῶμεν ὅτι οἱ ἀγῶνές του ἔφερον μέγα ὄφελος εἰς τὸ Ἔθνος· ὁ ἀοί-

διμος Α. Ψαλίδας διδάσκαλος τῶν Ἰωαννίνων ἐσέβετο τὸν ἅγιον Κοσμᾶν ὡς τὸν πρῶτον καὶ μέγαν εὐεργέτην τοῦ Ἔθνους, διότι ἡ θεία καὶ ἀποτελεσματικὴ διδαχή του οὐ μόνον τὴν κακοήθειαν, δεισιδαιμονίαν, πολυτέλειαν, καὶ ἄλλα ἐπιβλαβῆ ἐλαττώματα τῶν ὁμογενῶν κατήργησεν, ἀλλὰ τὸ μέγιστον καὶ οὐσιωδέστερον αὐτοῦ ἔργον ὑπῆρξεν ἡ ἀπ' ἐκείνης τῆς ἐποχῆς σύστασις καὶ ἐπομένως αὔξησις τῶν ἁπανταχοῦ σχολείων, ἀπὸ δὲ τοῦ καρποῦ τῶν σχολείων βλέπει φανερὰ, καὶ ἐκ τῆς Ἱστορίας πληροφορεῖται ὁ Ἕλλην πόσον ὠφελήθη, καὶ πόσον ἔτι ὠφεληθήσεται ἡ Πατρὶς, εἰμὲν στηρίζει πάντοτε τὴν ἐλευθερίαν της ἐπὶ τῆς θρησκείας καὶ σοφίας. Μανθάνω δὲ παρὰ τοῦ φίλου μου Κ. Ἀσωπίου ὅτι καὶ ἄλλο καλὸν χρεωστεῖται εἰς τὸν ἅγιον τοῦτον ἄνδρα· οὐκ ὀλίγα δηλ. τοῦ Ζαγορίου χωρία, τούτου προτροπῇ καὶ διδασκαλίᾳ, ἀφήσαντα τὴν μέχρι τότε λαλουμένην βλαχικὴν γλῶσσαν, ἔλαβον κατὰ μικρὸν τὴν ἑλληνικὴν, τὴν ὁποίαν μέχρι τῆς σήμερον ἔχουσι. Τοῦτο εἶναι γενικὴ ἐν Ἠπείρῳ παράδοσις.

Πρὸ εἴκοσι δὲ σχεδὸν ἐτῶν τῆς ἐξόδου τοῦ Ἱεροκήρυκος Ἁγίου Κοσμᾶ, ἕτερός τις Ἱερομόναχος (οὗ τινος τοὔνομα ἀγνοῶ), γέννημα τῆς ἐν Θεσσαλίᾳ Κωμοπόλεως Τυρνόβου, ἀπελθὼν ἐκ νεαρᾶς του ἡλικίας εἰς τὴν περίφημον Μονὴν τοῦ Ὄρους Σινᾶ, ἐνεδύθη τὸ μοναδικὸν σχῆμα. Διατρίψας δὲ ἐκεῖ ἱκανὰ ἔτη διωρίσθη, κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν συνήθειαν, νὰ διαβιβασθῇ εἰς τὴν Θεσσαλονίκην καὶ συνάξῃ τὰ ἐλέη καὶ ἀφιερώματα τῶν χριστιανῶν ὑπὲρ τῆς Μονῆς του. Ἐνταῦθα διατρίβων ἤκουσεν ὅτι ὀλεθρία πανώλης καταμαστίζει τὴν Πατρίδα του, εἰδήμων δὲ ὢν τῆς ἀραβικῆς διαλέκτου, ἀκριβεῖς γνώσεις ἔχων τῶν

μωαμεθανικῶν νόμων καὶ ἐθίμων αὐτῶν, ἀπεφάσισε μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς του νὰ σώσῃ ἀπὸ τῆς πανώλους πολλοὺς συμπατριώτας του, ἀπολέσῃ δὲ ἀφ' ἑτέρου ὅσους πλειοτέρους Τούρκους κατοίκους τῆς Πατρίδος του δυνηθῇ· ἐκδυθεὶς λοιπὸν τὰ καλογηρικὰ ἱμάτια, καὶ ἐνδυθεὶς τὰ δερβίσικα, ἀπῆλθεν εἰς τὸν Τύρναβον, ὅπου ἐφρόντισεν ἀμέσως νὰ εὕρῃ σεβάσμιόν τινα καὶ γέροντα Ἱερέα, καὶ συνομιλήσῃ μετ' αὐτοῦ τὰ ἑξῆς· « Σεβασμιώτατέ μοι Πάτερ καὶ συμπατριῶτα, ἰδοὺ ἀσπάζομαι καὶ ὁρκίζομαι εἰς τὸν τίμιον σταυρὸν (ὃν ἐξέβαλεν ἀμέσως ἀπὸ τοῦ κόλπου του) τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ μας διὰ νὰ μὲ πιστεύσῃς ὅτι εἶμαι χριστιανὸς ὀρθόδοξος, συμπατριώτης σου καὶ υἱὸς τοῦ δεῖνα, ἦλθον δὲ μὲ τὴν ἐλπίδα πρὸς τὸν Θεὸν νὰ ὠφελήσω τοὺς ἀδελφούς μου συμπατριώτας, καὶ βλάψω ὅσον δυνηθῶ τοὺς Ἀγαρηνούς, ὁρκίσθητι δὲ καὶ σὺ εἰς τὸν ἴδιον τίμιον σταυρὸν ὅτι ἐνεργήσεις καὶ φυλάξεις μυστικὰ ὅσα σοὶ εἶπα καὶ μέλλω νὰ σ' εἴπω· ὅθεν ὕπαγε ἤδη νὰ παρακινήσῃς ὅλους τοὺς σημαντικωτέρους συμπατριώτας μας νὰ ἐξέλθωσιν ἀπὸ τῶν οἰκιῶν αὐτῶν, ὁμοίως καὶ ὅλοι οἱ χριστιανοὶ ἀπέλθωσι μακρὰν τῆς πόλεως, προφυλαττόμενοι ἀπὸ πάσης ἀλληλομιξίας πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ μολυσμοῦ τῆς νόσου· ὅ,τι δὲ ἐγὼ σκοπεύω νὰ πράξω ἔπειτα πρὸς βλάβην τῶν Τούρκων κρίνω περιττὸν νὰ σᾶς τὸ εἴπω, ἐπειδὴ μετ' ὀλίγον τὸ μανθάνετε καὶ βλέπετε. »

Περαιωθείσης τῆς ὁμιλίας, ὁ μὲν γέρων Ἱερεὺς ἔσπευσε νὰ ἐνεργήσῃ τὴν συμβουλὴν τοῦ δερβίση, ἣν καὶ προθύμως ἐξετέλεσεν, ὁ δὲ συμπατριώτης του ἀναβὰς ἐπί τι τσαμίον χαμηλὸν ἐξεφώνησε λόγον πολλὰ κατανυκτικόν, διηγούμενος μετὰ συντριβῆς καρδίας τὰ ἐπὶ γῆς

καὶ ἐν οὐρανῷ μεγάλα θαύματα τοῦ Προφήτου Μωάμεθ, ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ διδαχῇ, συνδραμόντων ὅλων σχεδὸν τῶν κατοίκων Τούρκων, ἐξέφρασε μὲ ἔκπληξιν, καὶ ὡς ἐκ θείας δῆθεν ἀποκαλύψεως μεμυημένος νέον θαῦμα, καὶ εἰς τοὺς Μωαμεθανοὺς εἰσέτι ἄγνωστον, καὶ ἰδού·

«Πιστοὶ καὶ ἀδελφοὶ Μωαμεθανοί, τοῖς εἶπεν, ἀκούσατε μέγα θαῦμα. Αἱ θύραι τοῦ Παραδείσου, ἀνοιγοκλείουσαι καθ' ἑκάστην ἀπὸ τόσα ζαμάνια (αἰῶνας), ἔπαθαν μικρὰν βλάβην, ἐπρόσταξε λοιπὸν ὁ Θεὸς μερικοὺς ἀγγέλους νὰ τὰς μερεμετήσουν (ἐπισκευάσουν), ἐπὶ δὲ τοὺς ἀγγέλους διώρισε Βεκίλην (ἐπιστάτην) τὸν μεγάλον προφήτην μας Μωάμεθ, οὗτος δέ, μεριμνῶν πάντοτε περὶ τῆς σωτηρίας τοῦ γένους του, ἀνήγγειλεν ἀοράτως ὅτι ὅσοι Μουσουλμάνοι ἐπιθυμοῦν νὰ ἔμβουν εἰς τὸν Παράδεισον, ὅσον ἁμαρτωλοὶ καὶ ἂν ἦναι, τώρα ἠμποροῦν νὰ ἔμβουν ἐλεύθερα καὶ ἀνεξέταστα, ἐπειδὴ λείπουν οἱ κριταὶ τῶν ἁμαρτωλῶν ἀπὸ τὰς θύρας· μακάριος λοιπὸν καὶ καλότυχος ὅστις ἀποθάνῃ τώρα, διότι, ὡς προεῖπα, ἐμβαίνει ἀνεξετάστως εἰς τὸν Παράδεισον.»

Τοιαύτην σοφιστικὴν καὶ δυσκατάληπτον διδαχὴν τοῦ δερβίση ἀκούσαντες οἱ Ὀθωμανοί, προληπτικοὶ καὶ δεισιδαίμονες ὄντες, ἐδέχθησαν τοὺς λόγους αὐτοῦ ὡς ἐντολὰς τοῦ μεγάλου προφήτου ἐκφρασθείσας δι' αὐτοῦ, ὥστε ἀδιαφοροῦντες πλέον περὶ τῆς προφυλάξεως τῆς ζωῆς των συνεμιγνύοντο ἀδιαφόρως μετὰ τῶν μεμολυσμένων, καὶ οὕτως ἀπέθνησκον ἄπειροι, ὥστε ἐκ πεντακοσίων σχεδὸν οἰκογενειῶν μόλις ἐσώθησαν πεντήκοντα.

Ὁ δὲ δερβίσης μετὰ δεκαπέντε ἡμερῶν διατριβὴν ἐν Τυρνόβῳ σωθεὶς ὡς ἐκ θαύματος ἀπὸ τῆς ὀλεθρίου νόσου, συνομιλήσας ἐκ δευτέρου μετὰ τοῦ προμνησθέντος Ἱερέως,

καὶ παραγγείλας αὐτῷ νὰ φυλάξῃ μυστικὸν τὸ γεγονὸς εἰς μόνον δὲ τὸν Μητροπολίτην Λαρίσσης νὰ τὸ ἐξομολογηθῇ, ἀνεχώρησε τὴν νύκτα εἰς Θεσσαλονίκην. Ἀφ' οὗ ἔφθασεν εἰς ἓν δημόσιον κατάστημα παρὰ τὴν ὁδὸν κείμενον καὶ Καραλὴ Δερβένι καλούμενον (α) ἐκάθισε νὰ ξεκουρασθῇ. Ἐκεῖ ὑπῆρχον τρεῖς ὡπλισμένοι Ἕλληνες καὶ φύλακες τοῦ καταστήματος, οἵτινες ἰδόντες τὸν δερβίσην, καὶ νομίσαντες ὅτι ἀγνοεῖ τὴν ἑλληνικὴν διάλεκτον, εἶπον ἀλλήλοις, « ὢ τί καλὸν κυνῆγι μᾶς ἦλθεν εἰς χεῖρας, ἂς τὸν ῥίψωμεν τὸν διάβολον εἰς τὸν ποταμὸν, ἐπειδὴ αὐτοὶ παρακινοῦν τοὺς Τούρκους νὰ τυραννοῦν καὶ σφάζουν τοὺς χριστιανούς.» Ταῦτα ἀκούσας, καὶ ἐνατενίσας πρὸς αὐτοὺς ὁ δερβίσης εἶπε· « Παλληκάρια τίνος Καπετάνου εἶσθε, καὶ ποῦ εὑρίσκεται ὁ Καπετάνος σας ; ἡμεῖς εἴμεθα, ἀπεκρίθη εἷς ἐξ αὐτῶν, παλληκάρια τοῦ Καπετὰν Δέλα, ὁ δὲ Καπετάνος μας ἐδῶ πλησίον εἶναι καθήμενος ὑποκάτω εἰς ἓν δένδρον μαζῆ μὲ τ' ἄλλα παλληκάρια·—φέρετε, σᾶς παρακαλῶ, καὶ ἐμένα ἐκεῖ, ἐπειδὴ ἐπιθυμῶ νὰ τὸν ἀνταμώσω·—μάλιστα ἀπεκρίθησαν· παρουσιασθεὶς λοιπὸν μετὰ σύντομον συνομιλίαν παρεκάλεσε τὸν Κ. Δέλαν νὰ συνέλθωσιν ἀμφότεροι εἰς μυστικὴν συνομιλίαν, ἐν ᾗ ὡμολόγησεν ἑαυτὸν χριστιανὸν ὀρθόδοξον, πρὸς περισσοτέραν δὲ βεβαίωσιν ἐκβαλὼν ἐκ τοῦ κόλπου του τὸν τίμιον σταυρὸν καὶ τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ ποιήσας ἠσπάσθη αὐτὸν, ἑπομένως ἤρξατο νὰ ἐξιστορῇ λεπτομερῶς τὴν καταγωγήν του, τὴν Μονήν του καὶ τὸν σκοπὸν τῆς εἰς Πατρίδα ἀφίξεώς του.

(α) Οὕτω καὶ ἤδη καλεῖται μόλις ἀπέχον ὀκτὼ ὥρας τοῦ Τυρνάβου.

Ταῦτα ἰδὼν καὶ ἀκούσας ὁ Κ. Δέλας, κλίνας τὴν κεφαλήν του καὶ δραξάμενος τῆς δεξιᾶς του ἠσπάσθη αὐτὴν μετὰ δακρύων χαρᾶς εἰπών· « Πάτερ ἅγιε, εὐλόγησόν με, συγχώρησον τὰς ἁμαρτίας μου· μεῖνε παρακαλῶ ἀπόψε μετ' ἐμοῦ διὰ νὰ μὲ διδάξῃς καὶ συμβουλεύσῃς ὅσα δὲν ἠξεύρω, αὔριον δὲ τὸ πρωῒ θέλω σὲ συνοδεύσει μὲ τρία παλληκάριά μου ἕως τὸν λιμένα τοῦ Λιτοχώρου, ὅπου ὑπάρχουσι πλοῖα ἐκπλέοντα καθημέραν εἰς Θεσσαλονίκην.— Εὐχαριστηθεὶς ὁ δερβίσης εἰς τοὺς λόγους τοῦ Δέλα τὸν ἐσυμβούλευσεν ἐπὶ τέλους νὰ φυλάξῃ μυστικὰ τὰ ὅσα τῷ ἐξιστόρησε, δύναται δὲ εἰς μόνον τὸν ἀρχιερέα τῆς ἐπαρχίας καὶ πνευματικόν του νὰ τὰ ἐξομολογηθῇ.

Βεβαίως ὅσον ἀξιέπαινος ὁ ζῆλος τοῦ καλογήρου ἀφ' ἑνός ἐστι πρὸς καταστροφὴν τῶν τυράννων τῆς πατρίδος του, τόσον ἀξιοκατάκριτος ἀφ' ἑτέρου διὰ τὸν τρόπον ὃν μετεχειρίσθη. Ἀλλ' ἀναλογιζόμενοι τὰς περιστάσεις, τὰ ἤθη καὶ τὴν ἀνατροφὴν τῶν τότε, πρὸς δὲ καὶ τὸ ἀφόρητον τῆς τουρκικῆς τυραννίας, θέλομεν δικαιώσει πληρέστατα τὸν ἐν λόγῳ καλόγηρον διὰ τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ἐκδικήσεως, πρόσθες δὲ ὅτι καὶ πεπολιτισμένα ἔθνη πολλάκις, καίπερ μὴ στερούμενα προσφόρων μέσων, μετεχειρίσθησαν τοιαῦτα δυσάρεστα στρατηγήματα.

ΧΡ. ΠΕΡΡΑΙΒΟΣ.

ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΤΕΡΩΝ ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΩΝ ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ.

Σελ. 7	στίχ. 7	γρ. Πάντου	Σελ. 36	στίχ. 21	γρ. Ἑλλάς.
» 11	» 17	χεῖράς μου·	» 39	» 2	» παραγγελίας του.
» 30	» 14	ἐλεεινολογουμένου	» 43	» 20	» Ζητσαίων
» 35	» 21	Θουκιδίδας	» 46	» 25	» Ἑλλάδα.